Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 213 (9895) 1975 чылдың сентябрь 11, четверг 1925 чылда үндезилеттинген. Өртее 2 көп.

ДҮҮН КЫЗЫЛГА

Политчырыдыышкын бажыңынга СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң база республикада стандарттар болгаш хемчээр техниканың күрүнениң кырхайгаарал лабораториязының организастааны ССРЭ-ниң Күрүне стандартизациязының 50 чыл оюнга тураскааткан эртем-техниктиг конференция болуп эрткен. Конференцияны СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак ажыткан. ССРЭ-ниң күрүне масштабы-биле стандартизацияны тургусканындан бээр 50 чыл болганының дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Күрстандартының Тывада төлээзи Ю. П. Митюков кылган.

Конференцияга «Тыва даг-дүгү» комбинаттың кол инженери В. Д. Чупняков, «Тыва кобальт» комбинаттың кол инженери Т. С. Монгуш, «Тыва тудуг» трестиң кол технологу Ю. М. Залесов, Кызылдың даараныглга комбинадындан Л. Е. Мышкина, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиндеи техниктиг хыналда килдизиниң начальниги В. Е. Ворошин солун дыңнадыгларны кылгылаан.

Бо чылын республикага апрельден сентябрьга чедир болуп эрткен продукцияның шынар көрүлдезиниң түңнелин аңаа үндүрген.

Конференцияның түңнелинде оон киржикчилери рекомендацияларны хүлээп алган.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

40 ШАКТЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЭЭ

«Шамбалыг» совхозтуң тараажылары партияның ээлчегдиг съездизинге төлептиг ужуражыр сорулга-биле чыл эгезинде алган социалистиг хүлээлгезин улам бедидип, бо чылдың бүгү планныг көргүзүглерин декабрьның 20-де күүседирин хүлээнмишаан, районнуң бүгү ажыл-ишчилеринге кыйгырыг үндүрген. Ук эгелээшкинни СЭКП Кызыл райкомунуң бюрозунга чугаалажып көргеш, деткээн болгаш ону нептередирин районнуң өске ажыл-агыйларынга сүмелээн.

Шамбалыгжылар боттарынга алган бедиткен хүлээлгезин амыдыралга боттандырар дээш улуг көдүрлүүшкүннүг ажылдап, көскү чединишкиннерни чедип ап турарлар. Сентябрьның 8-те байдал-биле алырга, совхоз 586 тонна сиген белеткээр планын 912 тонна кылдыр, азы 154 хуу күүседип, сентябрь 15-ке чедир ийи планны күүседир сорулганы салган. Ажаап алза чогуур 9206 гектар тараа культураларындан 2868 гектарны ажаап, оон 992 тонна кызылтасты бастырып, 515 тонна тарааны күрүнеге дужааган. Ол-ла үениң иштинде 1230 гектар черниң саваңын ажаап, ооң иштинден 400 тоннаны пресстеп, сөөртүп алган. Ажыл-агый 700 гектар кукурузаның 570 гектарын кезип, 1220 тонна силосту салган.

Совхоз күрүнеге дүк садарының чыл планын 116 хуу күүсеткен. Эът, сүт садарының тос айларда онаалдаларын боттандырарының кырында келген.

Шамбалыгжылар чүгле бедиткен хүлээлгелерни ап, районнуң ажылчы чоннарын кыйгырып каары-биле кызыгаарлаттынмаан. Ону амыдыралга боттандырар дээш совхозтуң дирекциязының, ында партия организациязының талазындан организастыг ажылдарны чорудуп турар. Совхоз девискээринге массалыг субботниктерни, воскресниктерни, шефтээшкиннерни болгаш күш-ажылчы ээлчеглерни чарлаары чаңчыл апарган. Ооң бир тодаргай чижээ болза сентябрьның 6—7 хүннеринде дүжүт ажаап алышкынынга болгаш мал чемин белеткээринге 40 шактың шалыпчы күш-ажылчы ээлчээн чарлааны болур.

Шалыпчы ээлчегге 410 кижи, 35 комбайн, 38 трактор, 36 автомашина, 4 эдикчи мастер звенозу киришкен. Орта техника ийи ээлчегниг ажылдаан болгаш ээлчег штавы разнарядканы дүнекиниң 3 шакта эрттирип турган. Шалыпчы күш-ажылчы ээлчег үезинде ажылдап турган улустуң чемгерилгезин беш удаа организастаан. Шалыпчы ээлчегде ажылдың чүгле хемчээлин эвес, шынарын көөрүнүң тускай бөлүктери база ажылдап турган.

Шалыпчы күш-ажыл ээлчээниң штавының үндүрген түңнели-биле алырга, ээлчегниң 35 шагының иштинде 740 гектар черниң кызыл-тазын дорт кестирген болгаш оон 239 тонна тарааны бастырып, 240 гектар черниң тараазын тавычалай кестирген. Ээлчег иштинде 357 гектар черге күскү аңдарылганы чоруткан болгаш 52 тонна сигенни белеткеп, 100 тонна саваңны пресстээш, кыштагларга, сиген сарааттаар черлерге чедирген. Ол-ла үеде ээлчегге киришкен Шамбалыг сес чыл школазының өөреникчилери 12 тонна тараа кудуруун бөлүп силостаан.

Күш-ажылчы ээлчегниң киржикчилери адырлар аайы-биле чаа рекордтарны база тургускулаан. Чижээ, № 1 хову бригадазының комбайнерлери Виктор Коңгаа, Хомушку Хүлер-оол олар тус-тузунда 66—52 гектар шөлдүң тарааларын кестирген ийикпе, 5-4 нормаларны күүсеткеннер. Ондар Оттук, Куулар Чамыян олар ДТ-75 маркалыг тракторлар-биле 45—40 гектар черге, Моңгуш Оюн-оол, Моңгуш Аллын-оол олар К-701 тракторга ээлчежип тургаш, 90 гектар черге күскү аңдарылганы чорутканнар. Барыын-Хемчик районундан дузалажып келген Моңгуш Дамбаа 66 гектар черниң тараазын тавычалай кестирген. Ол дээрге 4 норма-дыр. А Виктор Ооржак МТЗ-50 маркалыг трактор-биле 64 тонна саваңны пресстээш, чаа рекордту тургускан.

Шалыпчы ээлчег үезинде чарлаттынган бригадалар аразының чарыжынга № 1 хову бригадазы тиилекчи болуп, ортумаа-биле бир комбайнга онааштыр 24 гектар черниң тараазын кестирген. Ынчангаш ол бригада хой-биле шаңнаткан.

Тус-тус адырлар аайы-биле 9 кижи күш-ажылчы ээлчегниң чемпионнары болгулаан, оларга орус улустуң чаңчылын ёзугаар хлеб-дусту сөңнеп шаан, тараа бажындан кылган лентаны кедиргилээн. Ол-ла тиилекчилерге алдар болдуруп, күш-ажылчы алдар туктарын көдүргүлээн.

Совхозтуң дирекциязы, партия комитеди шалыпчы күш-ажылчы ээлчегни чарлаары ажыктыг деп көрген болгаш моон соңгаар-даа ол чаңчылды уламчылаар деп турар. Ону дараазында чүгле дүжүт ажаап алыкчыларының болгаш мал чеми белеткекчилериниң иштинде эвес, а бүгү совхозка, малчыннарның аразынга база чорударын көрүп турар.

Районнуң өске ажыл-агыйлары шамбалыгжыларның эгелээшкинин деткип, күш-ажылчы ээлчеглерни организастап чорудар бээр дээрзинге чигзиниг чок. Ол дээрге Коммунистиг партияның ээлчеглиг съездизинге күш-ажылчы чединишкиннер-биле ужуражыр дээн чоннуң чогаадыкчы эрес-маадырлыг, боттуг көдүрлүүшкүнү-дүр.

К. ШУЛУУ,
СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Тоску беш чылдың доозукчу чылында ажыглалга кирер. Бүгү-эвилел ужур-дузалыг Ак-Довурак комбинадының ийиги ээлчээнде ажыл-иш бо хүннерде хайнышкынныг чорап турар. Ийиги ээлчегниң амыдырал-хандырылга комбинадының үш каът корпузунуң тудуун «Кызыл тудуг» эргелелинде Виктор Андреевич Галайкога удурткан бригада чорудуп, сөөлгү каътын доосказ, ам кырының дээвирин салып доозарының кырында келген.

Бригада «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» партия Төп Комитединиң доктаалы-биле танышкаш, бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Тудугжулар августуң планныг даалгазын 107 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың мурнуу одуруунга кирген. Дөрткү разрядтың каңнакчызы, СЭКП кежигүнүнге кандидат Сергей Лукьянчук, коммунист Демир Аңгырбан, үшкү разрядтың дашчылары, аныяк тудугжулар Анатолий Дутляков, Григорий Шабалин, Виктор Тарасенко болгаш өскелер-даа күженишкиннг ажылдап, бригадалар аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

ЧУРУКТАРДА: мурнакчы тудугжулар А. Дутляков (үстүнде); С. Галайко биле Г. Шабалин (ортузунда), каңнакчы С. Лукьянчук.

Сөзү болгаш фотолары **А. СОДУНАМНЫЫ.**

Бригаданың чединишкини

Беш чылдың доозукчу чылының дүжүдүн чидириг чокка ажаап алыр, ажылдың темпизин бедидер дээш демисел «Тиилелге» совхозтуң тараажыларында калбарган.

Ажыл-агыйның № 4 комсомолчу-аныяктар бригадазы (бригадири Өлчүр-Сат Сарыглар) тараа ажаап алышкынын дооскан. Бригаданың кежигүннери бир демниг, шудургу ажылдааның түңнелинде 2440 гектарның тараазын комбайн-биле дорт кескен. Бир гектарга онааштыр 2,8 центнер дүжүт алдынган.

Боттарының кызымаккай, ак сеткилдиг күш-ажылы-биле бригада кежигүннериниң хүндүткелин чаалап алган мурнакчылар ында хөй. Сөөлгү беш хонуктуң түңнелдерин үндүрген. Комбайнерлерден Ооржак Багай-оол 94 гектарның тараазын кезип, 209 центнерни бастырган. Монгуш Савый-оол 83 гектарның тараазын кескен, 187 центнерни бастырган. Лазо Монгуш база оон дудак чок ажылдап, мактаткан.

Совхозта ниитизи-биле 6540 гектарның тараазын дорт кестирип, 2050 тоннаны бастырган болгаш бир гектардан 3,1 центнер дүжүт алдынган.

Х. ХОВАЛЫГ,
«Тиилелге» совхозта партком секретары.

ТАРАА, ХЛЕБ—ҮНЕЛИГ ЭРТИНЕ

Каа-Хемде „Тиилелге" колхозтуң комбайнери, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору, ийи Ленин орденниг Дойбан Дапьянович ДАВААНЫҢ республиканың бүгү механизаторларынга

АЖЫК ЧАГААЗЫ

Бистиң «Тиилелге» колхозтуң ховуларында бо доозукчу чылдың дүжүдүнүң ажаалдазы уламчылавышаан. Ажыы-биле чугаалаарга, бо чылын час хат-кавыскалыг, чай база таарымчалыг эвес, кандаашкынныг болган. Ынчангаш бир гектардан 6,1 центнер дүжүттү ап тур бис. Колхоз ниитизи-биле 6 муң ажыг ганың тараазын ажаап алыр. Бо хүннерге чедир оон чартыындан хөй кезин ажаап алдынган. Күрүнеге 500 тонна тараа дужаар планывыстың 150 тоннаазы дужааттынган.

Амгы үеде колхозтуң ховуларында 21 комбайн-биле тарааны дорт кестирип, дүжүт ажаап алышкынын комплекстиг чорудуп тур бис. Тарааны ажаап албышаан, саваңны бөлүп, күскү чер аңдарылгазын катай чорудуп келдивис. Ам 440 га черни аңдарган. Механизаторлар ак сеткилдиг ажылдап, ховуга чаңгыс мажак-даа арттырбайн турарлар. Бүгү-ле комбайннарывысты тараа төгүлбес кылдыр дуглап, сыскып алган бис.

Кол чүве чүгле ажаап алдынган ганың саны эвес, а шынары. Ол ажылды улуг харыысалга-биле кылыры негеттинер. Чүге дизе чолдак сыптыг тарааны ажаары белен эвес. Бистиң комбайнерлеривис ону эки билип, тараа дугайында улуг сагыш салыышкын-биле ажылдап турарлар.

Бо чылын агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болганындан республиканың чамдык черлеринде тарааның үнгени хирелиг болган-дыр. Ынчангаш өстүрүп алган бүгү тараалап чаңгыс борбакты-даа чидирбес, шөлге чаңгыс-даа мажак кагбас дээш шиитпирлиг демиселди чорудары — тараа ажаалдазында киржип турар кижи бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези.

Ынчаарга бистиң республиканың ажыл-агыйларында тарааны ажаап ап турары кандыгыл? Бистиң колхозта чаңгыс борбак тараа-даа черге кагбас дээш бүгү хемчеглерни ап турар. Ол дугайын үстүнде чугааладым. А өске чамдык ажыл-агыйларда тарааның чидирии-биле демисел кошкак-тыр. Ону солуннардан номчудум. Чижээ, «Тиилелге» совхозка комбайндан тарааны алгаш, силостаар дээш силос оңгарынче төп турган таварылга бар-дыр. Оон ыңай «Большевик» совхозка дыка делгем шөлдүң тараазын «үндүр бижээн» деп сылдаг-биле ону мал чеми безин кылдыр ажаап албайн, малга бастырып каап болду. Шак ындыг, тарааны хумагалавас чоруктарны өске-даа ажыл-агыйлардан көрүп болур. Бо хире берге чылын арай деп тургаш өстүрүп алган тарааны ынчаар «чудукаралаарга» канчап болуруул? Үстүнде фактыларны солундан номчуурга кижиниң сагыш-сеткили саргый бээр-дир. Тараалап үнелиг чүве чок. Ындыг турбуже, ол эртинени кандыг кижилер ынчаар кам-хайыра чок аажылап турар чүвел? Ак сеткилдиг тараачын кижиниң бодалынга ындыг айтырыг чайгаар тургустунуп кээр-дир.

«Сывы чолдак, дүжүдү хирелиг тараа-дыр, ону камнап тургаш чоор, дүрген ажаап доозар» дээр ындыг хөөннүг кижилер комбайнерлерниң аразында ам-даа бар. Оон ыңай тарааны дажыглап сөөрткеш, ону кайы хамаанчок аажылаар, орукка төгер чолаачылар база-ла чок эвес. Шак ындыг чоруктар-биле эптежип болбас бис. Чогум-на ол бодал-биле бо чагааны республиканың механизаторларынга бижидим. Тарааны «дүжүдү шоолуг эвес» дээш чудукаралаар, мажактап каар, черге төгер чорук тараачын кижиниң алдар-адынга, арын-нүүрүнге канчап-даа таарышпас. Бо берге чылын өстүрген тараавысты бүрүнү-биле чидириг чок ажаап алыр ужурлуг бис. Тарааны чидириг чок ажаап алыры дээш харыысалганы ийи дакпыр бедидери негеттинип турар.

Тараа! Ол дээрге бистиң эртиневис. Бистиң чуртувус ооң-биле байлак, ол четчир. Магазиннерге кире бээр бис. Янзы-бүрү хлеб-булочка кылыглары, печеньелер, торттар, крупалар эндерик. Ол дээрге шуптузу тараа-дыр. Мооң-биле холбаштыр кижиниң сагыжын аартып чоруур мындыг чүүлдү база чугаалаксай-дыр мен. Чамдык кижилер хлебти ам-даа чедир үнелеп билбес боор-дур. Хлеб кескиндизин, тогланчызын бок төгер черже сагыш амыр октагылаптар.

Булка-хлебте шынап-ла тараажының күш-ажылы, бүгү ажылчын аңгының, бүгү ниитилелдиң күш-ажылы сиңниккенин эки билир бис. Чогум-на ынчангаш ону ыдыктыг чүве деп үнелээри чугула деп бодаар мен.

Тарааны хүндүлээлиңер. Беш чылдың доозукчу чылының дүжүдүн чидириг чокка, агротехниктиг кыска хуусаада ажаап алыр, сыпка чаңгыс тараа бажы-даа, черге чаңгыс борбак тараа-даа кагбас дээш демиселди бүгү-ниити харыысалга-биле чорудаалыңар.

«СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» партия Төп Комитединиң доктаалын бис улуг көдүрлүүшкүн-биле таныштан бис. Ынчангаш дүжүт ажаап алышкынын бедик харыысалгалыы-биле шалыпкын чорудар деп шиитпирлээш, кызымак ажылдап тур бис.

Тоску беш чылдың доозукчу чылының дүжүдүн кыска хуусаада чидириг чокка бүрүн ажаап алыылыңар! Ол болза СЭКП-ниң XXV съездизинге бистиң төлептиг белээвис болур.

Д. ДАВАА,
«Тиилелге» колхозтуң комбайнери.

РЕДАКЦИЯДАН: Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Дойбан Дапьянович Даваанын үстүнде парлаттынган чагаазында кончуг чугула айтырыгны көдүрүп турар. Чыл хаан-халыын болган ужурунда тарааның дүжүдү хирелиг болган. Ынчангаш өстүрүп алган тарааны чидириг чок ажаап алыры — бирги черге-ниң айтырыы, ажаалдада киржип турар бүгү кижилерниң арын-нүүрүнүң херээ. Ынчалзажок дүжүттү чидириглиг ажаап, ону хумагалавайн турарының фактылары бары чажыт эвес болгай. Д. Д. Даваны чогум-на ол айтырыг дүвүредип турар-дыр. Механизаторлар, ажаалдада киржип турар бүгү кижилер Д. Д. Даваның бодалдарын деткиир, дүжүттүң чидириин болдурбас дээш шиитпирлиг демиселди чорудар дээрзинге «Шынның» редакциязы идегеп тур. Бо талазы-биле ажылды чер-черде партия, комсомол, профэвилел организациялары, улусчу контроль комитеттери, кедээ Советтер күштелдирер ужурлуг.

Комбайнер Д. Д. Даваанын ажык чагаазында бижиттинген бодалдарга хамаарыштыр санал-оналын база боттарының ажыл-агыйларында ажаап алышкынны канчаар чорудуп, дүжүттүң чидириин болдурбас хемчеглерни ап турарын номчукчулар редакцияже бижиирин дилеедивис.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Мелиорация ажылын шынаржыдар

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга 1975 чылда республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга мелиорация тудугларының чорул турарының дугайында республиканың мелиорация болгаш суг-ажыл-агый министри М. Б. Достак-оол биле «Тыва суг-тудуг» трестиң эргелекчизи В. П. Сургутанов оларның илеткелдерин дыңнап чугаалашкан.

Республиканың мелиорация тудугжулары беш чылдың планныг даалгаларын болгаш бо чылдың бирги чартыының планнарын чединишкинниг күүседип, шаңнал-макталга кирген болза-даа, эрткен сес айларының планныг даалгаларын күүседир талазы-биле улуг хожудаашкынны болдурган. Ооң түңнелинде дыка хөй хемчээлдиг черге чорудар ужурлуг культура-техниктиг ажылдар, суггарылга системалары, кургадылга ажылдары болгаш кудуктарны казары, септээри хожудап, харын-даа чамдык планда көрдүнген ажылдар үстүр чыгыы.

Суггарылга бүгаларының болгаш системаларының төлевилелин болгаш тудуунуң шынарын бедитпээнинден база суу ажыл-агый органнарының, колхозтарының болгаш совхозтарның талазындан суггарылга четкилерин ажыглаарын болгаш кадагалаарын багай организастап турарындан ындыг системалар үрелир чоруктар «Өөк», «Революцияның чалбыыжы» совхозтарга болгаш өске-даа ажыл-агыйларга болгулаан. Суггарылга четкилерин тударда төлевилел-шинчилел ажылдарын болгаш шиллилгени чедир кылбайн турарындан Тесте болгаш Саглыда системалар тудуу ара соксап, саадап турар. «Суг-Хөл» совхозтуң девискээринге Актың суггарылга системазын тудар талазы-биле айтырыг амга чедир шиитпирлеттинмээн.

Ажыглалда кирген чамдык системалар төлевилелде көрдүнген күчүзүндээн эвээш черни суггарып турар. Оларның дыка хөйүн ажыл-агыйлар четпес ажыглап турарындан үнүшкү дүжүт чавыс болуп артпышаан. Чамдык суггарылга системаларының ажыглалга ой-шаанда кирбээнинден база планнаттынган культура-техниктиг ажылдарының четче күүсеттинмээнинден дыка хөй тарылга, сиген шөлү, оларбелчир черлер кезээ ажыл-агыйга ажык бербейн турар.

Хөрзүннү хат алырындан болгаш суг үрээриндэн камгалаар хемчеглерни суг ажыл-агый черлериниң органнары, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчулары дыка кошкак чорудуп турар. Мооң түңнелинде Таңды болгаш Улуг-Хем районнарының девискээрлеринде хөй черлерни чайык суу хооргалдап үрээн, хат хөй кара доовуракты аппарган. Ол ышкаш үр чылдыг культурлуг одарлар тургузар талазы-биле төлевилеттинген хемчеглер болгаш планнар четпес күүсеттинип турарындан республиканың ажыл-агыйларында ындыг одарлар барык чок, а культурлуг одарлар кылдыр ажыглалга дужааган черлер колдуунда ээн чыдып турар.

Республиканың Министрлер Чөвүлели үстүнде четпестерни шыңгыы демдеглээш, мелиорация ажылдарын калбартырын болгаш шынарын бедидерин, ажылды организастаарын Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, Кедээ ажыл-агый министерствозунга, «Тыва суг-тудуг» трестиге, төлевилел организацияларынга болгаш колхозтар, совхозтар удуртукчуларынга дагзып турар доктаалды хүлээп алган.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

Тула областың кедээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери дүжүт ажаап алышкынын организастыг чоруткан болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүседипкен. Улус ажыл-агый планында көрдүнгенинден дыка хөй, 400 муң тонна тараа Төрээн чурттуң шыгжамырында кирген.

Областың колхозтары болгаш совхозтары чигир свёкла-зын, картофельди, ногааларны болгаш чимистерни ажаап ап, аңгыс черлерни аңдарып, мал чемнерин немей белеткеп, чер болгаш мал ажылының бүгү продуктуларын күрүнеге садарының улус ажыл-агый планнарын күүседир дээш демисежип турар.

ЧААРТЫКЧЫЛАРНЫҢ ЧОГААДЫЛГАЗЫ

Ворошиловград областа «Азот» дээр бүдүрүлге каттыжыышкынының химиктери минералдыг чемишчидилгелер кылып үндүрер талазы-биле чылда алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде боттандырган. Пландан ажыр 80 муң тонна ажыг продукцияны улус ажыл-агыйынга берген.

Ам бүдүрүлгениң бүгү цехтери бедик түңнелдерни чедип ап турар. Ниити чединишкинге чаартыкчылар улуг салыышкынын киирип келген, оларның күженишкиннери-биле бүдүрүлгениң технологиязы үргүлчү сайзырангайжып, дериглерниң аргаларын долу ажыглап турар.

БАМГА — ХУУСАА БЕТИНДЕ

Узбек ССР-ниң Янгиерде тудуг материалдарының болгаш конструкцияларының комбинады БАМ тудугжуларының чагыын күүседирин дооскан. Ниити узун дурту 50 ажыг километр хөй демир-бетон деп-киниш хоолайларны ортан хуусаазындан бир ай бурунгаар чудуруп чоруткан.

Тудугга херегләэр кылыглаларлыг ам-даа каш-даа эшелоннарны чыл төнчүзүнге чедир бо комбинат чорудуп бээр.

АЖЫГЛАЛДА — ИЙИГИ ЭЭЛЧЕГ

Оренбургта газ сайзырадыр ажылдап кылыр заводтуң ийиги ээлчээ ажыглалда кирген. Чылда он беш миллиард кубометр едаар чүүлдү сайзырады ажылдаптар күчүлүг установкаларны ажыглалда киирген.

Бүдүрүлгеге тудугжуларның болгаш ажылдакчыларның мингизи болуп, заводтуң ийиги ээлчээниң төлевилел күчүзүн хуусаа бетинде—1976 чылдың эгезинге чедир шиңгээдип алыр деп хүлээлге алдынган. Ынчангаш Оренбург газын чыл бүрү үжен миллиард кубометр чедир бүдүрер деп улус ажыл-агыйының онаалдазы чединишкинниг күүсеттинер.

300 МУҢ ТОННА ВИНОГРАД

Азербайджан 300 муң тонна виноградты белеткээн. Ол болза чыл планының деңнезиниден хөй болуп турар. Байлак дүжүт өстүрген виноград мастерлериниң шудургу ижи ол чединишкинниң үндезини болган. Бо чылын виноград ажаап алыры эрте эгелээн болгаш темп бедик-даа болган. СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш чарышта муң ажыг виноградчы бригадалар болгаш ажыл-агыйлар хаара туттунган.

А. ХОДЖИЕВТИҢ БРИГАДАЗЫ ТИИЛЭЭН

Үрезин тараазын алыр кукуруза ажаап алырын Таджикистанда бир-ле дугаарында Шаартуз районнуң тараажылары доозупкан. Районнуң кукурузачы бригадаларының аразында чарышка «Коммунизм» колхозта Аслитдин Ходжиевтиң бригадазы тиилекчи болган. Ол тергиин дүжүттү—гектардан-на ортумаа-биле 102 центнер кукуруза тараазын алган.

ДАГЛАРДА «ОГОНЕК»

Арменияның даглар эдектери болгаш даг зоналары черлеринге картофель ажаап алыры эрткен чылдаазындан бир неделя мурнады массалыг-эгелээн. Картофель тарып өстүрер талазы-биле кол төптерниң бирээзи — Калинин районнуң механизаторлары «Огонек» дээр сорттуң картофелин ажаап алырынче республикада бир дугаарында кирген. Гектардан-на 200—250 центнер картофельди ап турар.

(СЭТА).

Кыштаглаашкынга белеткелдиң чугула үези

Күс—кышка белеткелдиң доостур үези. Ону малчыннар эки билгеш, бо чылдың берге кыжын организастыг болгаш эки белеткелдиг уткуур дээш улуг күжениишкинни үндүрүп турар.

Амгы үеде партия организацияларының, ажыл-агыйларының удуртукчуларының болгаш специалистерниң кол кичээнгейи ниитиниң малын чемнер-биле хандырарынче угланган. 25 колхозтар, совхозтар мал чемниң белеткелин республиканың даштында база өске районнарның девискээринде чорудуп турар. Кызыл, Ак-Довурак хоорайларының, районнар төптериниң, суурларның ажылчыннары, албан-хаакчылары көдээге улуг дузаны чедирип турар. Мал чемин белеткээринге малчыннар боттары идепкейлиг киржип, мурнуу болгаш барын районнарга олар чемниң 80-ден 100 чедир хуузун белеткеп ап турар.

Ажыл-агыйларның хөй нуруузу белеткеттинген чемнерин дораан-на тырып боодалдааш, мал кыштагларынче, сиген саратттаар черлерже сөөртүп чорудуп, ону хоратпазы-биле кажаалап турары кончуг шын. Таңдыда «Коммунизмниң херели», Кызыл районда «Х Улуг хурал» колхозтар, «Тээли», «Шекпээр», «Көк-Тей» совхозтар чогум-на ынчаар кылып турар.

Ооң-биле чергелештир мал чемин ажыл-агыйжы эвес кадагалаар, ону үрээр, малга бастырар фактылар хөй болуп турар. Партия организациялары, ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери ындыг четпестерни чайладырының эң-не шиитпирлиг хемчеглерин алыры, килограмм чем бүрүзүн четче кадагалаары дээш улусчу контроль бөлүктериниң, постуларының, хөй-ниити организацияларының, ол ышкаш малчыннарның боттарының ажылын идепкейжидери эргежок чугула.

Часкы-чайгы үеде агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болганы-биле республиканың чамдык районнарында одарларның оът-сигени шоолуг эвес болган. Ынчалзажок дыка хөй малчыннар байлак арга-дуржулгазын, мергежилин ажыглавышаан, малдың чаш төлүн доруктурарынга, продукция бүдүрериңге бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Чижээ, «Революцияның чалбыыжы» совхозта хойжу И. П. Сафонов, «Барлык» совхозта Д. А. Ооржак төрүүр чүс хойга онаашты р 140 чедир хураганы менди доруктурган. Бии-Хем, Чөөн-Хемчик районнарда саанчылар Т. И. Матина, В. П. Тимшина, А. С.-Б. Моңгуш бир саар инекке онаашты р 1844—2159 кг чедир сүттү сагган. «Өөк», «Россия» совхозтарда, «Хадын» колхозта кадарчылар С. Д. Лакпар, С. Ч. Сангар-оол, Т. К. Чамбый олар хонукта ортумаа-биле 750—810 грамм немелде деңзини чедип ап келген.

Бо кыжын малчыннарның мурнунга улам-на нарын болгаш берге сорулгалар салдынып турар. Ынчангаш одарларны чөп ажыглаарынче колхоз, совхозтарның специалистери онза кичээнгей салыр ужурлуг. Чүге дээрге республиканың чамдык районнарынга кышкы үеде мал чемниң рационунуң 80 чедир хуузун чер одарындан алыр болгай.

Хойжуларның коллуг хөй нуруузу кыштаг чанында одар участоктарын эки билир болгаш оларны үре-түңнелдиг ажыглап турар. Ынчаарга специалистерниң сорулгазы чүл дээрге бо чылдың онза байдалдарын барымдаалааш, күскү одарларны бүрүнү-биле ажыглаарын хандырары, кыштагларже эрте көжерин болдурбазы, аныяк малчыннарның оларны шын хуваарын, ону ажыглаарының хуусааларын, чурумун тодарадырынга дузалаары болур.

Одарларны күзүн болгаш кыжын ажыглаар кылдыр хуваарда оларның оът-сигенин, харының кылын-чуга болурун, далбыйларын, аңаа кандыг малды тургузарын, чем-биле, суг-биле хандырылгазын, малчыннарның арга-дуржулгазын, мергежилин база өске-даа чүүлдерни барымдаалаза чогуур. Бо чылын Кызыл, Таңды, Улуг-Хем болгаш өске-даа районнарда одарларның оът-сигенниң чегейин өөренип көргеш, мурнунда ажыглаттынмайн турган участоктарга чаа кыштагларны тудары планнаттынган. Ол чорук чаа одарларны немей ажыглаарының, кышкы үеде элээн каш кыштагларны солуурунуң аргазын бээр.

Кыштаглаашкынның чедиишкини малды семиртип алырындан база хамааржыр. Ынчангаш күскү үеде малды эки семиртир одарладыры онза чугула.

Күскү профилактиканы, коданнарны үзүп тургузарын, малды бракталарын, кажаа-хораны дезинфекциялаарын доозар талазы-биле улуг хемчээлдиг ажылдарны чорудары зооветспециалистерден негеттинип турар. Ол бүгү хемчеглерни ыяк бодап турган, чогуур үезинде кылган турар ужурлуг.

Кошкак болгаш арыг малдарны тускай коданнарга үскеш, оларның ажаалда, чемгерилгезин экижидер, доктаамал ветеринар контролюн тургузар херек. Күрүнеге салар малдарны негелде ёзугаар азырап, одарладып семирткеш, хей чарыгдалдардан болгаш чидириглерден чайлаары-биле доктааткан график ёзугаар айыткан хуусаазында хүлээп алыр пунктуларга дужаар.

Мал чемнерни хумагалыг ажыглаарынче, оларның чарыгдалын шыңгыы контрольга алырынче, чемни малга бээри-биле белеткээринче удуртукчулар, специалистер онза кичээнгейни салган турар ужурлуг. Ынчаарга чемни малга болбаазырадып бээрин чүгле бода мал фермаларынга эвес, хой турлагларынга база кылыры албан болур.

Бодуун чемнерни болбаазыраткаш, хойга бээриниң бедик үре-түңнелдиин, ону хойнуң эки чиирин, чидириг эвээш болурун «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң дуржулгазы көргүскен.

Бодуун чемнерни үүрмектээр болгаш термохимиктиг болбаазырадыр 55 дериглени болгаш чем цегин бо чылын республиканың колхозтарынга, совхозтарынга тургускан турар. Оларны дыка хөй ажыл-агыйларга бир-ле дугаар тургузуп турар. Ындыг болганда, бүгү чемни чүгле болбаазыраткаш, малга берген турзун дээш, малчыннар ортузунга хүн бүрүнүң калбак тайылбыр болгаш пропаганда ажылын партия организациялары, специалистер чорудары эргежок чугула.

Ооң-биле холбаштыр улуг организакчы ажылды чорудары база-ла негеттинип турар. Кыштаг бүрүзүн тудуг материалдары-биле хандыргаш, кажааларны, малчыннар чурттаар бажыңнарны, сиген эккеп төгер чадагай кажааларны септээри, чаа чем саваларын кылыры чугула. Маңаа дыка хөй чүүлдү малчыннарның боттарының күжү-биле кылып болур.

Кыштаглаашкынны эрттирериңге бир чугула чүве болза суг хандырылгазын организастаары болур. Малды чылыг суг-биле үзүктел чок хандырар чорук ооң продуктулуунуң бедидиринге, чаш төлдү менди камгалап алырынга идиглиг дээрзин тус-тус ажыл-агыйларның дуржулгазы көргүскен. Ынчангаш ам кыштаг бүрүзүнге суг кудар ишкир саваларны белеткээри, оларны от салыр чылыг черге тургузары, суг кудуп бээр деспилериниң, оңгачаларның барын хынап көөрү, оларның четпезин четчелээри кончуг чугула. Специалистер кудуктарның, өрүмнээр скважиналарның техниктиг байдалын хынап көөр, ол дериишкиннерни септээр, чылыглаар, кышкы үеде оларның үзүктелиишкин чок ажылдаарынга эргежок чугула бүгү чүүлдерни белеткээр хүлээлгелиг. Суг дажыглап сөөртүр машиналарны септээрин, бригадаларга, фермаларга бижиглээрин, оларның ажылынга шыңгыы контрольду тургузарын баш бурунгаар көөр херек.

Малдарның продуктулуунга, чаш малдың улуг, шымрак болурунга минералдыг чемгерилге боттуг салдарлыг. Фосфор-кальцийлиг минералдыг немелде чемнерни чылдың-на республика четчир саныг кылдыр эккеп турар. Оларның-биле ферма, бригада, кыштаг бүрүзүн баш удур хандырары чугула.

Амгы үеде колхозтарның, совхозтарның хөй нуруузунда хойнуң элержилгези болгаш тарып боозадылгазы эгелей берген. Ол чугула кампанияны мергежилдиг чорударын, хойнуң оолдаар үезин шын тодарадырын, чаш төлдү бүрүн камгалап алырын барымдаалааш, бүгү байдалдарны, болдунар аргаларны өөренип көөр херек.

Колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, специалистери малчыннарның кышкы өөредилгезин организастаарынга, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип ажыглаарынга кичээнгей салыр ужурлуг.

Партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары тоску беш чылдың планнарын база хүлээлгелерин күүседир, СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты мал ажылында бүгү кижилерниң ортузунга дээштиг организастаары, мурнакчыларны материалдыг болгаш моральдыг шаңнап, мактаарының хемчеглерин ажылдап кылыры эргежок чугула.

В. ДУНАЕВСКИЙ,
СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизиниң инструктору.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ХООЧУНУ

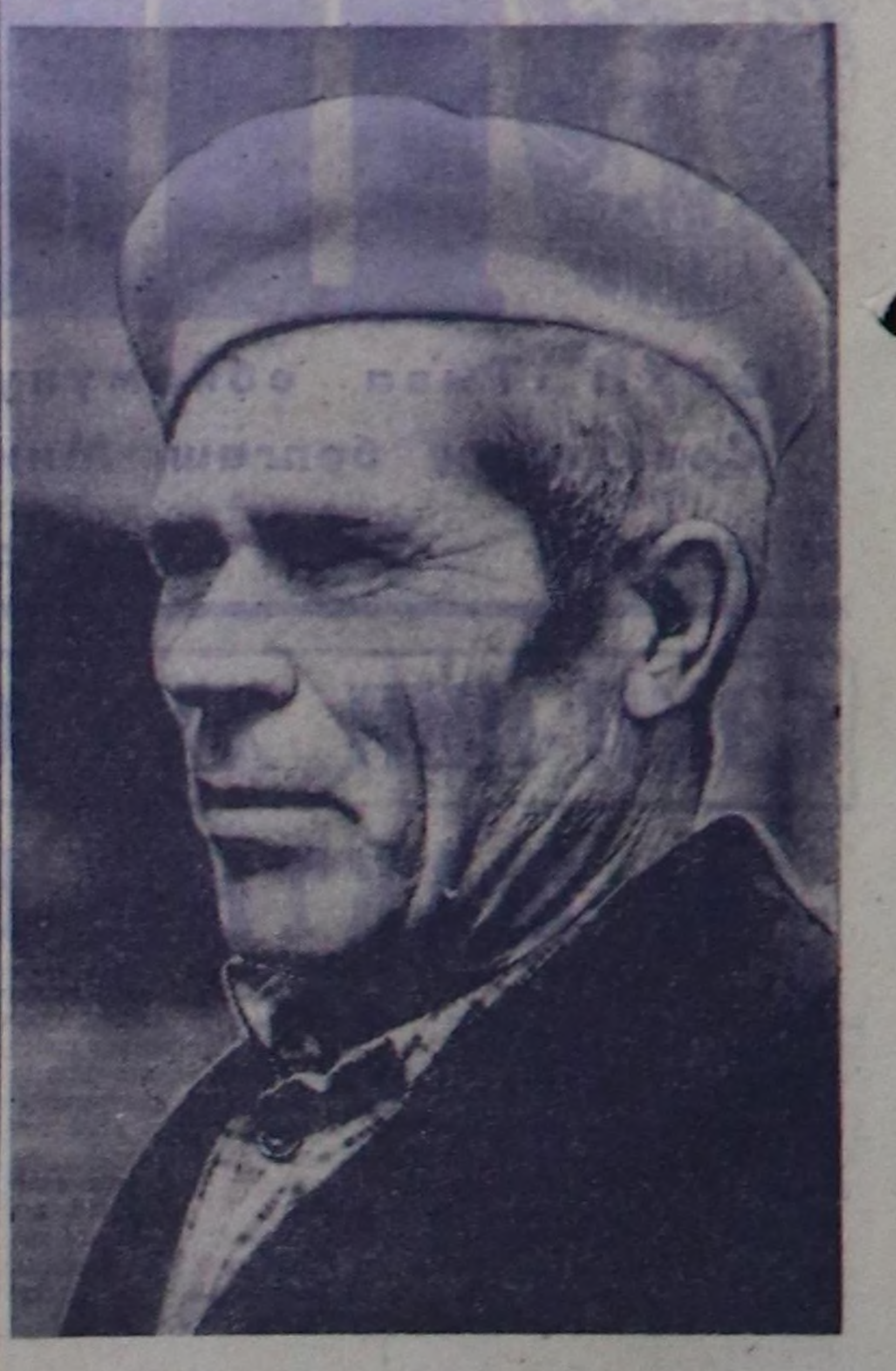

— Чер чаза тепсир ажыл дээрге разрезте кол ажылдарның бирээзи. Ооң-биле чергелештир—харысалгалыг-даа. А ол ажылды бистиң разрезте кылып турар кижи Александр Харлампиевич Семочкин болгай. Ажыл-ишчи, төлептиг-даа кижи —деп, Каа-Хем разрезтиң директору Рифхат Халимович Шагиахметов мактады.

...Ооң хары 50 чоокшулаан. Ынчалза-даа ол ажыл-ишчи, кылыр дээн ажылын төнчүзүнге чедирбээнде тура дүшпес.

— Назы-харым дегүй берген болдур ийин: ам келир чылын пенсиялаар болгай мен. Ынчалза-даа бо хире магалыг чаагай үеде канчап сагыш амыр олурар боор, коллективимге ажылдап, чуртумнуң моон соңгааргы хөгжүлдезинге хиреш аам-биле улуг-хуумну киирер мен — дээш, Александр Харлампиевич бодунуң ажыл-ижиниң дугайын чугаалап эгеледи.

Совет шериглер немец-фашистиг эжелекчилерни чүгле бистиң чурттан эвес, а Европаның хөй-хөй чурттарындан безин үндүр сывыра берген деп өөрүнчүг медээлер келген. Хайыг дайзын бодунуң ижээнинге бужар өлүмүн тыпкан. Ынчалза-даа милитаристиг Япония-биле дайын эгелээн. 19 хар четкелек аныяк оол Төрээн чуртун камгалаары-биле чоруткан. Япон эжелекчилер-биле эрестиг демисежип, дижинге киир чепсегленген квантун шериин чылча шавар ынга киришкеш, Александр Харлампиевич Ыраккы Чөөн чүкке 1951 чылга чедир шериг албанынга арткан. Ол халашкан соонда Новокузнецк хоорайның шахталарынга ол 16 чыл дургузунда ажылдааш, 1967 чылда Тывага көжүп кээп, Каа-Хем разрезке чер чаза тепсир ажылга кирген. Ол ажыл талазы-биле арга-дуржулгалыг, тура-соруккур Александр Харлампиевич удатпаанда-ла разрезте мурнакчыларның одуруунче кирген. Ооң хөрек чуруун коллективтиң Хүндүлел самбыразында аскан, а дайынчы шылгаралдың медальдарындан аңгыда, ооң хөрээнде «Социалистиг чарыштың тергиини», «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдектери чайыннап чоруур.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, бүдүрүлгениң хоочуну А. Х. Семочкин «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» партия Төп Комитединиң доктаалын өөрүшкү-биле танышкаш, доозукчу чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде доозар дээш улам күжениишкинниг ажылдаарын хүлээнген.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: А. Х. Семочкин.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ХОВУ АЖЫЛДАРЫН ИДЕГЕЛДИГ ХАНДЫРАР

Бүгү-эвилелдиң оперативтиг штавының Москвага сентябрь 9-та болган хуралынга күскү ажылдарның хүннеринде колхозтарның болгаш совхозтарның материал-техниктиг хандырылгазының өйү келген айтырыгларын чугаалажып көрген. Хөй-хөй бүдүрүлгелер көдээже эргежок чугула чүъктерни шыңгыы график ёзугаар чорудуп турар дээрзин аңаа демдеглээн.

Бо хүннерниң эң чугула сагыш човаашкыннарының бирээзи—аңгыс аңдарылгазынга, күскү чажып тарылгазынга техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары болур. Колхозтар болгаш совхозтар мастерскаяларын, «Сельхозтехника» бүдүрүлгелерин артык кезектер-биле, өске-даа чүүлдер-биле хандырарын экижидер талазы-биле хемчеглерни чугаалажып, тодараткан. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге эргежок чугула машиналарны бүдүрүп үндүрерин дүргедедириниң, материал-техниктиг херекселдерни көдээге бээр ажылды күүседириниң оруктарын ол хуралга тодаргайлаан.

Оперативтиг штабтың ажылынга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединиң, ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының харысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң мурнакчы хойжузу Бады-Хөө Дениевич Кажин (чурукта) бодунуң өөнүң ээзи Елизавета Ланжыпаевна болгаш өг-бүлезиниң кежигүннери-биле кады бо чылын ниитиниң малынга 25 тоннадан эвээш эвес сигенни белеткээр деп хүлээнген. Машина чедери берге, суггат чок черлерге ажылдавышаан, олар 20 тонна эки шынарлыг сигенни кезип, сарааттааннар. Мурнакчы хойжунуң өг-бүлези келир кыжын малды хүр кыш ажырарынга идегелдиг магадылалды тургузуп алыры-биле мал чеминиң белеткелин уламчылавышаан.

В. МИРЦЕВ.
Авторнуң фотозу.

ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

Киев областың Васильковский районунуң «Октябрь 40 чылы» колхозу эрткен чылдың бо үезинде турганындан 57 тонна хөй — барык бүдүн чартык муң тонна сүттү бүдүрген. Дыка хөй саанчылар хонукта-ла инектен 13 килограммдан хөй сүттү саап ап турар. Ындыг көргүзүглер бо ажыл-агыйга хүн бүрүнүң турза чогуур көргүзүү апарган. Күш-ажылды болгаш социалистиг чарышты мында билдилиг организастаан. Кижи бүрүзү ажыл-ижиниң түңнелинге бедик сонуургалдыг.

(СЭТА).

ӨЗҮЛДЕНИҢ ЧАДАЛАРЫ

Эрткен 4,5 чылдарда болгаш доозукчу чылда Ак-Довурактың даг-дүкчүлери кандыг көргүзүглерниң чедип алганын, күрүнениң планныг онаалдалары, бедиткен хүлээлгелери канчаар күүсеттинип турарын коллективтиң чоокта чаа болуп эрткен профэвилел конференциязынга түңнеп чугаалашкан.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың директорунуң оралакчызы В. Кириллов коллективтиң чедиишкиннеринге доктааган. Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында бедик көргүзүглери дээш «Тыва даг-дүгү» комбинат СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ Төп Комитединиң; бо чылдың бирги кварталында — СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын чаалап алган.

Эрткен 4,5 чылдарның дургузунда пландан ажыр 1000 тонна хире сорттуг даг-дүгүн бүдүрген, 4 миллион 358 муң рубльдиң бараанныг продукциязы сайгартынган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 57,7 хуу өскен, ол дээрге беш чылдың планындан 11,6 хуу ажыг болган. Чылдан чылче өзүлдениң ортумак темпизи даг-дүгү бүдүрериниң 15, продукция сайгарарының — 6,9, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң — 12,8 хуу болгулаан.

Эки көргүзүглерниң кол чажыды социалистиг чарышты чедимчелиг организастаанында, коллективтиң чогаадыкчы идепкейиниң бедээнинде, бүдүрүлгениң ажыктыы техниктиг эде дерилгени чорутканында, күш-ажылды организастаарын сайзырангайжытканында. Чүгле бо чылдың бирги чартыында безин бүдүрүлгеге чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны шиңгээдип алырынга 200 муң рубль чарыгдаттынган.

Коллектив камгаланың чурумун сагыыры, материалдарны камныг ажыглаары дээш демисежип турар. Бирги чартык чылда 10 муң киловатт-шак электроэнергия, 10 муң литр кывар-чаар чүүлдер, 1,27 муң рубльдиң авторезиналы камнаттынган.

Ажылчыннар мергежилин доктаамал бедидип турар. 1974 чылда 235 кижи өөредилгениң янзы-бүрү хевирлери-биле хаара туттунган. Олардан 120 кижи мергежилин бедиткен, 115 кижи чаа мергежилди шиңгээдип алган. Комбинатта хөй чыл стажтыг, бедик мергежилдиг кадрларның саны көвүдээн. Коллективте 240 коммунистер, 450 ажыг аныяктар ажылдап турар. Бүдүрүлгечи бедик көргүзүглери дээш 38 кижи чазактың орден-хавыязы-биле шаңнаткан, 1300 ажыг кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты чаалап алган. Даг-дүгү ылгаар фабрикадан бир дугаарлыг ээлчег (начальниги эш Гайдуллин), дөрт дугаарлыг ээлчег (начальниги А. Почкаев), рудниктен дөрт дугаарлыг ээлчег (начальниги В. Марченко), Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи С. Туровецке удурткан чолаачылар бригадазы, ТЭЦ-тен дөрт дугаарлыг ээлчег (начальниги инженер Н. Рогалев) болгаш оон-даа өскелер бүдүрүлгениң шалыпчылары болган. Тус-тус ажылчыннар аразында чарышка экскаватор машинистери А. Бойков, П. Селюк, чолаачылар С. Туровец, К. Моңгуш, Н. Максименко, ТЭЦ-тен каңнакчы И. Слезин, электромонтер Д. Бутаков, үүрмектеп-сорттаар комплекстен машинист А. Ондар, даг-дүгү савалакчызы З. Тетерова, септелге-тудуг цегинден бригадир М. Хертек олар тиилекчилерниң одуруунда чоруп турар. Социалистиг чарышта шимчедикчи күш болган. Ылаңгыя СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган чарыш улам калбарып, кижилерни чаа-чаа чедиишкиннерже кыйгырып, сорук киирип турар. Ында 2300 ажыг кижи хаара туттунган, 69 ээлчег, участок күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш демисежип турар. 12 бригада ол бедик атты чедип алган. Материалдыг идиг бериишкининиң фондузу быжыгып келгени база коллективтиң чедиишкини. Шаңналдарның чамдык хевирлерин санаваска безин чыл эгезинден бээр 82 муң рубльди ол фондудан ажылчыннарга төлээн.

Ажылчыннарның кадыын камгалаары, дыштанылгазын шын организастаары дээш эвээш эвес хемчеглер алдынып турар. Бо чылын 47 кижи санаторийже, курортче путевканы алган, 390 ажыг кижи дыштаныылга бажыңнарынга дыштанган. Бүдүрүлгениң мурнакчылары Шушенскоеже, Хову-Аксынче, Чагытай хөлче экскурсиялап чорааннар.

Бо улуг бүдүрүлгениң ажыл-херээнде чедиишкиннер-биле чергелештир чамдык четпестер база бар. Бирги чартык чылда үш аңгы сорттуг даг-дүгүнүң болгаш орулга алырының планы чедир күүсеттинмээн, даг-белеткел ажылында чамдык чүүлдер кылдынмаан. Рудникте экскаваторларга, өрүмнээр станоктарга ажыл үезинде озал-ондак болур, ажыл чок турар таварылгалар бар. Ылгап арыглаар фабрикада шак мындыг чоруктардан 1000 тонна хире сорттуг даг-дүгү чедир алдынмаан болгай. Фабриканың арыг-шевер байдалы кошкак.

Бүдүрүлгениң чамдык салбырларында чарыш эренгей болуп турарындан мурнакчы дуржулганы нептередиринде, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарында четпестер хөй. Бо чылын 369 кижи чылдагаан чок ажыл шагы үскениинден 1029 кижи-шак чидириг болган. Кадрларның ажылга доктаавас чоруу ам-даа хөй. Эрткен чылдыындан бо чылын ажылчыннарның ажылдан үнгени 84 кижи хөй болган.

Коллективтиң күжениишкинниг ажылы бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче угланган дээрзин айытнышаан, комбинаттың удуртулгазы, профэвилел организациязы күш-ажылды, ажылчыннарның дыштаныылгазын организастаанында четпестерни, садыглар, столоваялар, амыдырал хандырылга черлериниң ажылында чедир кылдынмаан чүүлдерни дарый чайладырын санал-онал бергеннер чугаалаан.

Н. ЧЕМЕЗЕВ.

Айтырыңар, харылап берээли

КЫРААНЫНЫҢ ЧИИГЕЛДЕЛИГ ПЕНСИЯЗЫ

Кыраанының пенсиязы элээн каң янзы болур. Кудулаткан күш-ажыл стажтыгларга, эвээжеткен назылыгларга пенсия тыпсыр таварылгага холбашкан айтырыглар кээп турар. Ону харылап бээрин **Тыва АССР-ниң Социал хандырылга министерствозунуң консультантызы А. Б. Даваадан** редакция дилээн. Александр Бүрбүевичиниң допчу тайылбырын мында парладывыс.

Ажылчын азы албан-хаакчы кижиниң кыраанынга хамаарыштыр чиигелделиг пенсияны тыпсырда, кудулаткан күш-ажыл стажтыгларның азы эвээжеткен назылыгларның ажылдап турар организациязының азы бүдүрүлгезиниң шынзытканын, ооң профессиязын, албан хүлээлгезин, кадыының байдалын, уругларының санын болгаш чурттап турар черинден бадыткаан бижиин барымдаалаар.

Мындыг тайылбырны эки билбезинден чамдык кижилер «ооң күш-ажыл стажы четпээнде, моон назыны аныякта пенсия алды» деп-ле айтырыглар салгылаар. Шуптузун эвес-даа бол, кудулаткан стажка азы эвээжеткен назыга холбашкан айтырыгларның кол чүүлдерин допчу чырыдар бодадым.

1. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны бирги даңзы ёзугаар кижиниң кадыынга хоралыг ажылга, чер иштинге, изиг цехтерге ажылдап турганнар ол профессиязы азы албан хүлээлгези дүгжүр болза, ниити пенсия негелдезинден 10 чыл аныяк назылыг, 5 чыл эвээш ажыл стажтыг тургаш, кыраанының пенсиязын ап болур. Тодаргайлаарга: эр кижи—50 харлыында, 20 чыл стажтыгда, а херээженнер—45 харлыында, 15 чыл стажтыгда.

Үстүнде айыткан 20 азы 15 чылды шуптузун чаңгыс ол даңзыда кирген бүдүрүлгеге, цехке азы ол-ла профессияга болгаш албан хүлээлгеге ажылдаан турары албан эвес. Тодаргайлаарга: эр кижи —10 чылдан, херээженнер —7 чыл 6 айдан эвээш эвес үеде ажылдаан турар, а арткан чылдарны өске черлерге азы албан хүлээлгелерге ажылдаан турун болур.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны ийиги даңзыда кирген, кижиниң кадыынга аар-берге деп көрдүнген бүдүрүлгелерде, цехтерде ажылдап турарларның профессиязы, албан хүлээлгези ол даңзыда адаттынган болза: эр кижи—55 хар, 25 чыл стаж, а херээженнер—50 хар, 20 чыл стаж четкенде кыраанының пенсиязын алыр.

Бо таварылгада база-ла үстүнде айыткан күш-ажыл стажының чартындан эвээш эвези ол бүдүрүлгеге, цехке азы профессияга болгаш албан хүлээлгеге ажылдаан турар ужурлуг. Ол ышкаш 1968 чылдың январь 1-ден эгелээш, пес-таавы бүдүрүлгезинде ажылдап турар херээженнер кыраанының пенсиязын 50 хар четкеш, 20 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыгда, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны тускай даңзы ёзугаар ап болур.

Ажыл-агыйның чамдык хевирлеринге үр ажылдаан тракторист-машинакчы, чүъкту чүдүрер болгаш дүжүрер машинакчы, көдээ ажыл-агый, тудуг болгаш орук тудуунуң шугумунга ажылдаан херээженнер 50 хар четкеш, 20 чыл стажының 15 чылдан эвээш эвезин Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны даңзыда кирген бүдүрүлгеге, профессияга ажылдаанда чиигеткен пенсияны алыр.

2. Бүдүрүлгениң турар, ажылчын азы албан-хаакчының ажылдап, чурттап турар черинден хамаарышкан чиигелде пенсия хандырылгазы база бар. Ол болза ыраккы Соңгу чүк районнарынга база аңаа деңнээн черлерге ажылдап турганнар хамааржыр.

Күрүне пенсиязын тыпсыр болгаш төлээр чурумунуң дугайында Дүрүмнүң 16 чүүлүнүң «д» кезээнде айытканы болза: Ыраккы Соңгу чүкке 15 бүдүн чыл, аңаа деңнээн черлерге 20 календарьлыг чыл ажылдаан эр кижи—55 хар четкеш, 25 чыл, а херээженнер—50 хар четкеш, 20 чыл стажтыгда кыраанының пенсиязын ап болур.

3. Кадыының байдалы баксырааш инвалид болган, ындыг хевирлиг өске-даа чылдагаан-биле ниити негелдениң харын чедип, стажын ажылдап алырынга халалыг болганын көргеш, чамдык хамаатыларга чогуур назынындан эрте азы эвээш стажтыг турда кыраанының пенсиязын тыпсып болур. Ол болза Төрээн чуртун камгалаар азы шериг албанын эрттирер хүлээлгеге чорааш балыгланган, озал-ондакка таварышкан, фронтуга чорааш аараанындан инвалид болган ажылчын азы албан-хаакчы: эр кижи —55 харлыг, 25 чыл стажтыг, херээженнер—50 харлыг, 20 чыл стажтыг болганда кыраанының пенсиязын алыр.

Карактың көстүрү баксыраан бирги бөлүктүң инвалиди: эр кижи—50 харлыг, 15 чыл стажтыг, херээженнер—40 харлыг, 10 чыл стажтыг, гипофизарның нанизминден аараан (лилипуттар): эр кижи—45 харлыг, 20 чыл стажтыг, херээженнер—40 харлыг, 15 чыл стажтыг турган, кыраанының пенсиязын ап болурун дүрүмде айыткан.

4. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ие-чашты камгалаар айтырыгже чугула кичээнгейни салып келген. Беш болгаш оон-даа хөй уругну божааш, бешки уруун 8 хар чедир кижизиткен ие 50 хар четкеш, 15 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг болганда кыраанының пенсиязын алыр эргелиг. Азырап алган уруглары маңаа хамаарышпас. Уругларының адазы аңгы-аңгы болганы иениң пенсия алырынга шаптыктавас.

Чиигелделиг пенсия даңзызында кочегар деп профессия бар. Чамдык хамаатылар ону көргеш, бүгү-ле кочегарлар аңаа кирер кылдыр бодап турары шын эвес. Даңзыда айыткан кочегарларга чүгле материалдыг чүүлдер кылып үндүрер бүдүрүлгелерниң кочегарлары хамааржыр, а оон өске организацияларның кочегарлары аңаа кирбес.

Бүдүрүлгези, профессиязы, албан хүлээлгези даңзыда киргени ышкаш, ындыг черлерге шуут дүүшкен кылдыр күш-ажыл дептеринге бижээн турары чугула.

Күскү дүжүт ажаалдазы «Шамбалыг» совхозта улам хайнышкынныг апарган. Комбайннардан тараа сөөрткен автомашиналар совхоз төвүнде шанче үзүк чок шуужуп-ла турар. Чымыштыг иш кайда-даа үзүк-соксаал чок. Ынчангаш дүъштеки чапсар үезинде комбайннерлерге совхозтуң поварлары четкилеп кээр. Бо удаада ийи дугаар бригаданың дузалыкчы повары Зина Ондар чедип келген. Ол тараажыларга амданныг чемни үлеп берип, оларның ажыл-ижин сонуургап орда, бистиң фотокорреспондентивис Анатолий Зайцев ону чурукка тырттырып алган.

«Шынга» харыы

ХЕМЧЭЭН АЛГАН

№ 142 «Шында» М. Очурнуң «Ээн хаваннар» деп шүгүмчүлелдиг чагаазында Тээли суурнуң кудумчуларында, чоок-кавы девискээринде ээзи чок хаваннарның көвүдээнин илереткен.

Бай-Тайга район Совединиң күүскомунуң редакцияга дыңнатканы:

Район Совединиң сессиязынга солуида, радиода шүгүмчүлелди аңгы айтырыг кылдыр чугаалашкаш, хайгаарал чок хаваннарны бөлүп, ээлерин тывар комиссия тургускан.

Тээли суурнуң болгаш районнуң өске-даа чурттакчылыг черлериниң девискээринде ээ чок хаваннар таварышса тускай черге ажаар. Кажан оларның ээлери тывылганда штрафтааш, хаваннарны хүлээдирин шиитпирлээн.

Беш чылдың онаалдазы күүсеттинген

СУРГУТ—ЭНЕРГЕТИКА ЧҮРЭЭ

«...Сургут ГРЭС-тиң күжүн ажыглаалга киирер»... (1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйн хөгжүлдезиниң беш чыл планының дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларындан).

Сургут ГРЭС-тиң тудугжулары 200 муң киловатт күштүг алдыгы электроблоктуң монтаж ажылдарын социалистиг хүлээлгелеринде көрдүнгениниден 2 ай эрте доосканнар. Ол болза шалыпчы тудугнуң киржикчилериниң «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткууру дээш социалистиг чарыш дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалынга ажыл-ишчи харыызы болур. Котел тургузарының монтаж ажылдарын энергия тудугжуларының партияның XXV съездизинге күш-ажылчы рапортунга ат салыр эргени чаалап алыр дээш шалыпчы ээлчегниң начальниктери чарылбас өңнүктер И. Сартаковтуң болгаш Э. Евграшкинниң бригадалары эрте доосканнар.

— Ол шимчээшкинниң салгакчылары бистиң коллективисте эвээш эвес. Кижи бүрүзү Сургут ГРЭС-тиң бир дугаар ээлчээниң сөөлгү агрегадын хуусаа бетинде ажыглаалга киирер дээш шудургу ажылдап турар—деп, тудугнуң парткому секретары С. Швыдский чугаалап орар. Ону чыл төнчүзүнде ажыглаалга киирбишаан, беш чыл планын 2 катап ажыр күүседирин олар шиитпирлээннер.

Амгы үеде станцияда 4 электроблок ажылдап турар—оларның шуптузун хуусаа бетинде ажыглаалга киирген. Стахановчу шимчээшкинниң эгелээниңден бээр 40 чыл оюнга холбаштыр тудугжуларның хүлээлгелеринде көрдүнгениниден бир ай эрте беш дугаар агрегат тогун берген. Монтажчылар чүгле 3 чыл бурунгаар чаа станцияның бир дугаар блогун кылып эгелеп турганнар. Ол станция чиик өртектиг электроэнергияны Тюменьниң нефть тывышчыларынга бээри-биле чергелештир—өске бир чугула айтырыгны: ол дээрге ооң мурнунда факелдерге кыпсып турган газты ажыглаарын шиитпирлээр ужурлуг турган.

Чоокта чаа-ла черлик болгаш ширии диртии турган ол чер ам дүрген темпилиг чаартынып турар, «кара алдынның» тывыышкыны шалыпкын чоруттунуп турар. Ынчангаш аңыяк хоорайларга, геологтарның болгаш өрүмнекчилерниң тайга суурларынга хөй электроэнергия хүн бүрү херегленттинип турар болганда Сургут ГРЭС-тиң тудугжулары нийти күш-ажылчы көдүрлүүшкүнге бүзүреллиг киргеннер. Станцияның баштайгы агрегаттарын дүрген ажыглаалга кииргени Тюмень Соңгу чүгүн электроэнергия-биле хандырган. Ол болза 10 миллиард киловатт-шак электроэнергияны шагдала бүдүрүп үндүрген.

Ам Сургуттуң энергиязын Уралче, Барыын Сибирьниң үлетпүрлүг районнарынче дамчыдып турар.

Ындыг чорук тудугнуң хоочуну А. Полетаевке удурткан слесарь-монтажчыларның бригадазы хөй-хөй коллективтерниң шалыпчы ажылының ачызында боттанган. Ол бригада чүгле 2 ай иштинде бешки блоктуң турбогенераторун эптеп четтигипкеннер.

Станцияның бирги генераторун кылып турда бригадага кижи саны ийи катап хөй-даа турган болза, чартык чыл херегленттинген турган.

— Александр Полетаев бедик эвес сынныг, кончуг кызымак, шимченгир кижи. Ол болза станцияның тудуун бирги установкаларны монтажтаарындан эгелээн. Слесарь-монтажчының тускай эртемин ол шеригге албан эрттирер мурнунда-ла Донецк хоорайга ажылдап турган чедип алган, ооң соолунде Триполь ГРЭС-ти тударынга база киришкен. Бригадирниң дузалакчызы В. Дворниковтуң дуржулгазы база эвээш эвес. Амгы энергоблок—ооң күш-ажылчы намдарында он беш дугаар блогу болуп турар. Хоочун ол ажылчынның дузазы-биле К. Фестиков слесарь-турбинчиниң мергежилин чедип алган, ам аңаа эң-не нарын ажылдарны бүзүреп кылдырып турар апарган. Бригадада кижи бүрүзү ийи-үш холушкак мергежилди чедип алган болгаш монтажтың технологиязын сайзырадырынга эвээш эвес үлүүн киирип, үе-шакты камнап ап турарлар.

Станцияның кол корпузу дээрниң дувунче мөңгүнненип үне берген. Электростанцияның удавас бешки, ооң соонда алдыгы энергетиктиг «чүрээ» соп эгелээр. Тудугжуларның мурнунда ам-даа кылыр ажыл-херектер хөй: онгу беш чылда Сургут ГРЭС-тиң 120 муң киловатт күчүлүг ийиги ээлчээн ажыглаалга киирери көрдүнген. Амгы үеде Бүгү-эвилелдиң шалыпчы ээлчээниң киржикчилери боттарының чаа күш-ажылчы белектерин төрээн Коммунистиг партиязының съездизинге белеткеп турарлар.

П. РЯБОВ,
(СЭТА-ның корр.)
СУРГУТ,
Тюмень область.

Португалияның революстуг чөвүлелиниң шиитпири

ЛИССАБОН. СЭТА-ның корреспондентизи Э. Ковалевтуң дамчытканы болза: Ф. Кошта Гомештиң даргалааны-биле аңаа Португалияның революстуг чөвүлелиниң хуралы болган. Хуралга чепсектиг күштерде байдалдың дугайында парлалганың болгаш массалыг информацияның өске чепсек-херекселдериниң дыңнадыынга херек кырында контрольду тургузарын баш удур көрүп турар конституцтуг хоойлуну чүүлдүг деп көрген. Республиканың президентизиниң, чепсектиг күштерниң кол штавының начальнигиниң, кургаг чер шериглериниң күштериниң, шериг-агаар күштериниң болгаш шериг-далай күштериниң кол штабтарының начальниктериниң, а ол ышкаш КОПКОН-нуң күштериниң командылакчызының албан ёзузу-биле кылган медеглелдериниден өске чепсектиг күштерде байдалга хамаарышкан кандыг-даа материалдарны парлалгага чырыдарын хораан. Моон соңгаар массалыг информацияның органнарынга ол темага чүгле революстуг чөвүлелдиң кежигүннери интервью бээр эргелиг болур.

Чөвүлелге чугаалажып көөрү-биле революстуг чөвүлелдиң бодунуң болгаш ЧКШ-ниң ассамблеязының организастыг тургузуун эде тургузарының төлевилелин киирген. Ол төлевилелди чедир кылырын тускай комиссияга дааскан, чөвүлелдиң дараазында хуралынга бодунуң түңнелдерин киирерин ол комиссияга дааскан.

Революстуг чөвүлел «Мелу Антуништиң» деп адаар документини парлап үндүрген соонда чөвүлелдиң мурнунда составындан үндүрткен турган майорлар Мелу Антуништи болгаш Витор Алвишти чөвүлелдиң кежигүннери деп санаан шиитпирни хүлээп алган. Васку Гонсалвиштиң чазаанга күш-ажылдың министри турган Кошта Мартиништи чөвүлелдиң составынга киирген. Амгы үеде 23 кижиден: республиканың президентизинден, кургаг чер күштериниң тос төлээлекчилериниден, шериг-агаар күштериниң чеди төлээлекчилериниден болгаш шериг-далай күштериниң алды төлээлекчилериниден тургустунган чөвүлелден генерал Пинту Соареш үнген.

Премьер-министр кылдыр томуйлаткан адмирал Пиньейру ди Азиведу революстуг чөвүлелдиң хуралынга чаа чазакты тургузарының талазы-биле бодунуң сүмележиишкиннериниң дугайында дыңнадыгны кылган.

Португал телевидениеге медеглелинге Пиньейру ди Азиведу чаа чазакты чоокку ийи-үш хүннерниң иштинде тургузуптар деп идегелди илереткен.

Республиканың президентизиниң хүлээп алганы халажыышкыны турза-даа, бешки түр чазактың кежигүннери болза оларга президентиниң даалгазын ёзугаар база чаа премьер-министрниң кылган дилээн ёзугаар боттарының албан дужаалдарыга сентябрь 11-ге чедир артарын чөпшээрешкеннер.

делегей БО ХҮННЕРДЕ

БАЙЫРЛАЛ ЧЫСКААЛЫ

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияга социалистиг революцияның 31 чыл оюнга алдар болдурган болгаш найысылалдың ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалы сентябрь 9-та болган.

Г. Димитровтуң мавзолейиниң индиринде, БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, БУР-нуң өске-даа партия болгаш күрүне удуртукчулары бар турган. Оларның-биле кады ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат Ш. Р. Рашидов база аңаа турган.

Чыскаал күш-культуржуларның параады-биле ажыттынган. Ооң соонда шөлге ажылчы чоннарның төлээлекчилери чедип келгеннер. Олар болгар улустуң күш-ажылчы чедиишкиннерин чугаалап турар транспарантыларны, Совет Эвилелинге байыр чедирген сөстерлиг лозуңнарны көдүрүп алган, БКП-ге болгаш СЭКП-ге алдар болдурган кыйгырыгларны салып чорааннар. Софияга болган чыскаал болгар улуска хосталганы берген акы-дуңмалышкы Совет Эвилелинге өөрүп четтиргенинин, акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарның найыралының демдээ-биле эрткен.

Болгария Улус Республикада ажыл-ишчи херээженнерниң ролю кончуг улуг. Улус ажыл-агыйында ажылдап турарларның 47 хире хуузу херээженнер. Херээженнер башкы-даа, эмчи-даа, инженер болгаш эртем ажылдакчызы-даа, музыкант болгаш агроном-даа.

ЧУРУКТА: Милка Недьялкова—Софияда Сентябрь 9-у аттыг идик фабриказының инженер-технологу.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

Тудугжу — Болгария Улус Республикада эң хүндүткелдиг ажылчын профессияларның бирээзи. Чаа заводтарның болгаш фабрикаларның, чурттаалга бажыңнарының болгаш клубтарның корпустарын тудуп турарларның аразында аңыяктар мурнакчы шиичини киирип турар. Амгы үеде тудуг шөлдеринде чүс-чүс муң аңыяк кижилер ажылдап турар.

ЧУРУКТА: аңыяктар бригадазы бодунуң удуртукчузу Георгий Свирепов-биле (ортузунда). Олар ам Бургаста нефтехимия комбинадының чаа күчүлерин тудуп турарлар.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

Колониализмни бүрүн узуткаар дээш

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корреспондентизи). Хөгжүп орар чурттарның социал-экономика талазы-биле хожудап калганы дээш кол харыысалганы чүс-чүс чылдар иштинде Азияның, Африканың болгаш Латин Американың улустарын үптеп болгаш хайыра чок дарлалга таварыштырып келген империализмниң, колониализмниң болгаш неоколониализмниң күштери чүъктээр. Ол дугайын хөгжүлдениң болгаш улустар аразының экономиктиг кады ажылдажылгазының айтырыгларының талазы-биле КНО-нуң Кол ассамблеязының VII тускай сессиязынга хөгжүп орар элээн каш күрүнелерниң төлээлекчилери саналынга чугаалааннар.

Бахрейнниң, Оманның, Малиниң, Малайзияның, Шри Ланка Республиканың, Мальтаның төлээлекчилери боттарының саналдарынга делегейниң экономиктиг харылзааларынга чурттарны аңгылаар көөрүнүң болгаш дең эргелиг эвес чоруктуң бүгү хевирлерин чок кылырының эргежок чугулазын онзалап демдеглээннер. Олар хөгжүп орар чурттарның чиг-эт курлавырларынга национал контрольду тургузары дээш база садыгда аңгылаар көөрүнүң кызыгаарлаашкыннарын чок кылыры дээш санал бергеннер.

Хөгжүп орар чурттарның чөптүг негелделерин УССР-ниң делегациязының баштыңы Г. Г. Шевель деткип санал бергеш, барык чүк чурттары-биле садыг болгаш экономиктиг харылзааларны эде көөрүнче оларның чүткүлү болгаш оларның делегей ажыл-херээнге бодунга дең эргелиг байдалды тургузуп алыр дээн күзелин билдингир болгаш чөптүг чүүлдүр деп онзалап айыткан.

Парламентилер аразының эвилелиниң конференциязында

ЛОНДОН. (СЭТА). Парламентилер аразының эвилелиниң мында эртип турар конференциязында делегаттар делегейге экономиктиг кады ажылдажылганы калбартырының айтырыгларын чугаалажып турар. Совет делегаттың бодунуң чугаазынга онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, ССРЭ бүгү чурттар-биле экономиктиг калбак харылзааларны хөгжүдеринче чүткүл салып турар. 1971—1975 чылдарда Азияның, Африканың болгаш Латин Американың хөгжүп орар чурттары-биле ССРЭ-ниң барааң саарылгазы барык ийи катап көвүдээн. Сайзыраңгай үлетпүрлүг чурттар-биле садыглажыышкынның хемчээли чүгле сөөлгү дөрт чылда безин барык 3 катап улгаткан.

Совет Эвилели чепсегленишкиннерни эндерилдир бүдүрерин соксадыр дээш, шериг бюджеттерин кызырар дээш шиитпирлиг туржуп турар болгаш өске күрүнелерни база ынчалдыр кылырынче кыйгырып турар деп, совет төлээлекчи онзалап демдеглээн.

Чепсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыг делегейге экономиктиг кады ажылдажылганы калбартыры-биле чарылбас холбаалыг деп, венгр делегацияның төлээлекчизи чугаалаан. Экономиктиг бергелер болгаш чурттар аразынга таарымчалыг экономиктиг харылзааларны тургузарының оруунда моондактар чепсегленишкинни эндерилдир бүдүрер чоруктуң уламындан болдунуп, ол сорулгага аажок хөй акша-хөреңгини чарыгдап турар.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң кошкаашкынының үргүлчүлеп турары делегейге экономиктиг кады ажылдажылганы калбартырынга эки байдалдарны тургузуп турар деп, өске-даа чурттарның делегаттары айтып турган. Ынчалзажок ол кады ажылдажылгага шаптыктап турар чамдык факторлар ам-даа барын олар база демдеглеп турар.

Хөгжүп орар хөй-хөй чурттарның чонунуң амыдыралының куду деңнелдиин, хөгжүп орар болгаш сайзыраңгай чурттарның экономиктиг күчүзүнде ылгалдың өзүп турарын Индияның төлээлекчизи кичээнгейге ап чугаалаан.

Кемниг үүлгедиглерни соксадыр

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Аңаа швед парламентиниң бажыңынга Чилиниң шериг хунтазының кемниг херектер үүлгедиин истеп көөрүнүң талазы-биле делегей комиссиязының секретариадының калбак хуралы болган.

«Чилиде шериг диктатуразының ийи чылы» деп, хуралга хүлээп алдынган медеглелде чили улус эрге чок чоруктан болгаш террордан, чединмес чоруктан болгаш кызымдалдыг чоруктардан хилинчектенирин уламчылавышаан турар деп онзалап демдеглээн.

Мехикога 1975 чылдың февральда болган комиссияның үшкү сессиязының шиитпирин ёзугаар секретариат хунтаның кемниг херектер үүлгеткениниң дорт буруулугларының аттарының даңзызын, оларның кылган буруулуг херектериниң шынарын, өлүрген кижилериниң аттарын айытпышаан парлап үндүрген.

Документилерниң бирээзинде Чилиниң Компартиязының чингине секретары Л. Корваланны хостаарын негээн.

Альенде чазаанга даштыкы херектер министри турган К. Альмейда парлалга конференциязынга чүве чугаалааш, удурланыышкынның чили шимчээшкининиң өмүнээзинден чили улустуң хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисели-биле делегей комиссиязының эп-сеткил каттыштырылгазы дээш өөрүп четтиргенин илереткен.

Н. Сианук Пномпеньче чорупкан

ПЕКИН. (СЭТА). Сентябрь 9-та Пекинден Пномпеньче Камбоджа күрүнениң баштыңы, Камбоджаның чаңгыс аай национал фронтузунуң даргазы Нородом Сианук, Камбоджаның национал чаңгыс аай чоруунуң хаан чазаанын (КПНЕК) премьер-министри Пенн Нут, а ол ышкаш КУР-га аян-чорук кылып чораан КПНЕК-тиң премьер-министриниң оралакчызы Кхиеу Самфан чорупканнар.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

БОНН. (СЭТА). «Унзере Цайт» солуннуң дыңнатканы-биле алырга, ГКП-ниң баштаар чериниң чалааны-биле Дюссельдорфка Испанияның Коммунистиг партиязының болгаш Германияның Коммунистиг партиязының делегацияларының ужуражыышкыны болган. Ийи делегация португал революция-биле боттарының ханы сагыш-сеткил каттыштырылгазын илереткеннер. Чилиниң демократтары болгаш антифашистери-биле сагыш-сеткил каттыштырылгазының дугайын олар база медеглээннер.

ГФР-де барыын герман, испан болгаш оон-даа өске даштыкы ажылчыннарның экономиктиг кризистиң аар-бергезин ажылчы чоннарга онааштырар дээн капиталдың оралдажыышкыннарынга удур кады демиселиниң эргежок чугулазын делегациялар онзалап демдеглээннер.

Ийи баск патриоттарны өлүрүп шиидер деп шииткелдерни доп-дораан күш чок болдурарын, бүгү террорлуг суд чорудулгаларын болгаш хосталга дээш испан демиселчилерни кара-бажыңнардан хостаарын шыңгыызы-биле негээринче ГФР-ниң бүгү демократтыг күштерин ГКП кыйгырган.

Испанияның Коммунистиг партиязы барыын-герман болгаш даштыкы ажылчыннарның эрге-ажыктары, демократтыг эргелерни камгалаар, «профессияларга» антиконституцчу «хоруглалдарны» күш чок болдурары дээш демисежип турар ГКП-биле сагыш-сеткил каттыштырылгазын илереткен.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

● УЛАН-БАТОР

Улусчу Моолдуң тараа шөлдеринде дүжүт ажаап алыышкыны кидиин түлүк. Бо чылын моол тараажылар 400 муң тонна тараа, 70 муң тонна хире картофельди болгаш ногааларны, 220 муң тонна мал чемин культураларны ажаап алырлар.

● ПАРИЖ

Амгы үеде чер кырында номчуп болгаш бижип билбес 800 миллион ажыг кижи саныттынып турар болгаш оларның саны чыл келген тудум көвүдеп турар. Бижик билир чорукту нептередириниң делегей хүнүнге таварыштыр үндүрген ЮНЕСКО-нуң илеткелинде ол сан-түң кирген.

● НЬЮ-ЙОРК

Ак кижилерниң болгаш негрлерниң кады өөредилгезиниң дугайында судтуң шиитпирин ийи чыл иштинде күүсетпейн келген Бостон хоорайның школаларны бүзээлеттирген шиаээ дег сагындырар. Полицейжилер, национал гвардияның солдаттары, истелгениң федералдыг бюрозунуң агентилери школа бажыңнарының чоогун камгалап, оларның девискээринге таңныылдап, өөредилге черинде дежурныйлап турарлар. Кожа бажыңнарның дээвиирлериниң кырында расистерниң күткүн турар байдалы бир эвес контрольдан үне бээр болза, боолап эгелээринге белен карабиннерлиг снайперлер туруп турар.

Негр уруглар школаларже баарда расистерниң калчаараан бөлүктериң арай деп тудуп доктаадып турар полицейжилерниң чыскаалының аразы-биле эртер ужурга таваржып турарлар.

● БУДАПЕШТ

Венгрияда күрүнениң эң улуг «Волан» дээр автотранспорт фирмазы сөөлгү бүдүн чартык чылдың иштинде пландан ажыр 32 млн. пассажирлерни болгаш 11 млн. тонна чүъкту сөөрткен. «Воланның» социалистиг күш-ажылдың 2500 бригадаларының төлээлекчилериниң Бүгү-венгр чөвүлел хуралынга демдеглээни-биле алырга, ону ВСАП-тың XI съездизинге болгаш фашизмден чуртту хостааныиндан бээр 30 чыл оюнга алдар болдуруп калбарткан массалыг чарыштың ачызында чедип алган.

● БАРЫЫН БЕРЛИН

Плетцензееде фашизмге өлүрткен кижилерниң турасказынга Чехословакияның национал маадыры, коммунист болгаш хөй-ниити ажылдакчызы Юлиус Фучикти шаажылап өлүргениңден бээр 32 чыл оюн-биле холбаштыр чечектерни салган.

Езулал үезинде Барыын Берлинде чехословак шериг төлээ чериниң баштыңы В. Коуба чыылганнарга фашизмге удур чалбыыштыг ол демиселчиниң амыдыралының болгаш чогаадыкчы оруунуң дугайын чугаалап берген.

● БУЭНОС-АЙРЕС

Монтевидеодан дыңнатканы болза, Уругвайның полициязы эрге-чагыргаларының харганы Уругвайның компартиязының «Популар» деп солунунуң директору, УКП ТК-ның күүскомунуң кежигүнү Эдуардо Виераны түр када хостаар дугайында судтуң доктаалын күүседириниден ойталаан. «Айыыл чок чоруктуң онза хемчеглеринге» үндезилээш, Э. Виера кара-бажыңга артар деп, полицияның төлээлекчизи медеглээн.

Э. Виераны «Пунта-Карретас» дээр кара-бажыңдан Монтевидеонуң шыңгыы чурумнуг төп кара-бажыңынче шилчиткен.

● КОПЕНГАГЕН

Данияда аңгы чөрүлдээлер чидиглечген. Бо чылдың бирги чартыында чурттуң чүгле каң шуткуур болгаш металл болбаазырадыр үлетпүрүнде ажылчы чоннар 200 ажыл соксадыышкыннарын кылган, ооң түңнелинде 175 муң ажыл шагын чидирген. Эрткен бүгү чылдың иштинде Данияның экономиказының ол адырынга 250 ажыл соксадыышкынының болганын демдеглээн.

● БАГДАД

Чаа өөредилге чылында Иракының көдээ районнарынга 410 эге школалар боттарының эжиктерин эң баштай ажыдарлар. Республиканың Чырыдыышкын министерствозунуң ажылдап кылган школа тудуунуң планында көрдүнгениниден ол бүдүн чартык катап хөй.

(СЭТА).

ДЕМНИГ КҮШ-БИЛЕ АЖЫЛДААР

Улуг-Хем районнуң улус өөредилгезиниң ажылдакчылары эрткен өөредилге чылында тодаргай чедиишкиннерни чедип алган. Чаа өөредилге программазынче, планнарынче шилчилге, эге өөредилгениң системазынга боттуг өскерилгелер кылдынган, школаларның материал-техниктиг баазазы быжыккан. Ооң чижээнге, Булуң-Терекке чаа школа, Ак-Туругда, Хайыраканда интернаттар ажыглалда киргенин айтырга четчир. Арыг-Бажының, Хайыраканның школа, Булуң-Теректе интернат бажыңнары бус-биле чылыдар одалгаже шилчээн.

Школаларда өөреникчилерниң билии болгаш ооң шынары экижээн. Районнуң 21 школаларында 168 класс 100 хуу өөредилгени чедип алган. Ийи чылчыларның саны кызырылган. Ол дээрге башкылар коллективтериниң, улус өөредилге четкизиниң ажылдакчыларының бо беш чылда чедип алган кескү чедиишкиннериниң бирээзи деп болур.

Ийи-Талдың, Хайыраканның, Иштии-Хемниң, Көк-Чырааның сес чыл школаларының, Хендерге ортумак школазының башкылар коллективтери бедик түңнелди көргүскен. Хөлчүктүң эге школазы чыл бүрүде 100 хуу өөредилгелиг болуп келген. Арыг-Бажының, Арысканның, Ийи-Талдың, Иштии-Хемниң школалары бүгү-ниити 8 чыл өөредилгезиниң хоойлузун багай эвес күүсеткен. Ооң чылдагааны ол школаларның коллективтери партия, совет органнарының, хөй-ниитиниң дузаламчызынга даянып, оларның-биле сырый харылзаалыг ажылдап турган, өөредилге чылының дургузунда өөредилгезин ара кааптар таварылгаларны болдурбаан. Ол чугула ажылды чедиишкинниг шиитпирлээринге депутат бөлүктериниң, төрелдер комитеттериниң, хөй-ниити рейдилериниң ажылы улуг дузазын чедирген.

Башкылаашкынның херээнге ёзулуг мастерлер болуп, ооң арга-методун сайзыраңгайжыдып, өөреникчилерге ханы, быжыг билигни берип, бедик сагылга-чурумну тургускан башкыларның хүрээлеңи көвүдээн. Оларга башкылар Г. Афанасьева, Т. Знаменская, Е. Соболева, Н. Монгуш, Н. Куулар, Э. Лакпа, Г. Танзыбаев, Е. Шалган Г. Сымчаан, К. Хертек болгаш өскелер-даа хамааржыр. Шагаан-Арыгның № 1 школазының физика башкызы В. М. Николаев өөреникчилерге быжыг билигни берип турарындан, ооң республика олимпиадазынга киришкен өөреникчилери бирги черни ээлээн.

Ынчалза-даа районнуң чамдык школаларында өөредилгениң шынары ам-даа куду болуп артпышаан. Күрүне экзаменнерин чорударының инструкциязын үрээр чоруктар Чааты, Чаа-Хөл школаларынга болуп, өөреникчилерниң бижимел ажылдарынга, аас-биле харыыларынга ханы анализти кылбас, өөреникчилерниң билиинге хамаарыштыр демдекти бедидип, уругларның чугаазын сайзырадырынга литература программазында көрген шактарны эвээжедип турганы хыналдалардан илерээн. Ак-Туруг, Шагаан-Арыгның № 2, Чааты, Булуң-Терек ортумак школаларында өөреникчилерниң математикага билии ам-даа чавыс, а чамдык школаларда орус дылга база ындыг болуп турар.

Башкылар коллективтериниң база бир кол сорулгазы бүгү-ниити 8 чыл өөредилгезиниң хоойлузун амыдыралга боттандырары болур. Эрткен өөредилге чылында районнуң школаларынга 7417 өөреникчи келген, өөредилге чылы дооступ турда 6521 өөреникчи болу берген, дыка хөй өөреникчилер янзы-бүрү чылдагааннар-биле үнүп чоруткулаан. Бо талазы-биле көдээ Советтерниң, ажыл-агый органнарының, партия организацияларының ролю кончуг улуг, ындыг турбуже башкылар коллективтери, ылаңгыя класстың удуртукчу башкылары хөй-ниити организациялары-биле харылзааны кошкак тургузуп, төрелдер ортузунга ажылды четпес чорудуп, кижи бүрүзү-биле ажылдаарының аргаларын сураадып турарындан өөреникчилерниң школадан үнүп, кирер чоруу, өөредилгезин ара кааптары хөй болуп турар. Школаларның чамдык удуртукчулары өөреникчилерни кандыг-даа чылдагаан чокка кежээки школаларже шилчиде кааптар чоруктар бар. Ол болгаш өске-даа четпестерни районнуң башкылары сайгарып чугаалашкаш, чогуур түңнелди үндүрген.

Чаа өөредилге чылы—бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгени доозарының чылы, ындыг болганда районнуң башкылар коллективтери база улус өөредилгезиниң ажылдакчылары тодаргай ажылдарны чорудуп, СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чугула сорулгаларны салып алган.

Д. АРАКЧАА.

БУРЯТ АССР. Ленинградтың демир-орук транспортунуң инженерлер институдунуң 440 студентилери чайын Бурятияның девискээринде Байкал-Амур магистралының эң-не берге участогунга ажылдааннар. Байкальский болгаш Соңгу-Муя сынының чаа демир-орук оруунда чүс чылдың Забайкалье тайгазы, шапкын даг хемнери, кижи эрттинмес тулаалар, мөңге доң хөрзүннүг черлер бар. Студентилер сес тудугжу отрядтарны тургузуп алганнар.

ЧУРУКТА: студентилерниң «Байкал» деп тудуг отрядының комиссары Михаил Ребров болгаш студент Таня Куйбышева орук тудуунда.

М. МИНЕЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

КАРПОВ БИЛЕ ПОРТИШ ОЙНААР

МИЛАН. (СЭТА). Мында эртип турар шыдыраа талазы-биле делегейниң улуг маргылдаазының чартык түңнел оюннарынга делегей чемпионнары Анатолий Карпов биле Лойош Портиш (Венгрия) тиилекчи болуп үнген.

Чартык түңнел оюннуң сөөлгү дөрткү салыында Карпов биле Петросянның салы база катап хайымнашкан, 2 : 2 саның болган. 12 гроссмейстер-биле Карпов эки ойнааш, түңнел маргылдаага киржир эргени алган.

Любоевич биле Портиштиң салы хайым болган. Саң 2,5 : 1,5 болуп, Портиш тиилээн.

Карпов биле Портиш түңнел оюнга 6 салыг ойнаар.

ХООЧУН БАШКЫ

Буян Биче-оолович Монгушту Чыргакыда билбес кижи чок. Башкы ажылынга ол таптыг-ла үжеп сес чыл ажылдап турар. Ооң күш-ажылчы оруу Чадаана школазындан эгелээн. Ынчан 1937 чыл турган. Эрткен чылдарда ол хөй-ле школаларга ажылдап, хөй-ле ажы-төлдү өөредип кижизиткен. Ам ол Чыргакы сес чыл школазында ажылдап турар.

Чаа өөредилге чылының эгелээни-биле холбаштыр хоочун башкыга чедиишкиннерни база катап күзеп тур бис. Башкы кижиниң ажыл-ижи хөй талалыг. Буян Биче-оолович база-ла ындыг. Чыргакы салбырында партия организациязының секретарының оралакчызы болбушаан, лекторлар бөлүүнүң кежигүнү, агитатор.

О. КАРА-САЛ.
Чөөн-Хемчик район.

ЧАШТАРНЫҢ КЕЛИР ҮЕЗИ ДЭЭШ

Чаш кижиниң төрүттүнери—өг-бүле бүрүзүнге улуг өөрүшкү. Ол ындыг болбас аргажок. Ооң чаптанчыг хүлүмзүрүү, баштайгы базымнары ада-иелерниң сагыш-сеткилин сергедип, амыдыралга сорук киирер.

Бичии чаштарның кижизидилгези дээш айтырыг нарын айтырыгларның бирээзи. «Бичии уругну кавайга чыдырда ооң кижизидилгезин эгелээр» деп чугааның утказы ханы, ада-иелерни бодандырарынче чайгаар-ла албадап кээр.

Ынчалза-даа ажы-төлүнүң кижизидилгезинче чогуур кичээнгей салбас, арагага хандыкшааш, төлептиг эвес аажы-чаңын бо-ла көргүзе бээр ада-иелерниң Кызыл-Мажалык суурда бар болуп турары харааданчыг. Чижээ, Екатерина Хертек биле ооң ашаа Келей Калдар-оолдуң өг-бүлезин ап көрээли. Оларның улуг оглу школазын каггаш, эртем-билиг, өөредилге чок арткан. Өг-бүлениң хереэжен ээзи Екатерина Хертек кайда-даа ажылдавайн турар. Ол хирезинде барык хүннүң чыгыы арагалап кээр. Ооң түңнелинде эзирик ада-ие бажың иштинге шош-солаа үндүрүп, чокшуур-кыржып, бот-боттарының аразында бак сөглежир. База ол ышкаш школачы 3 уругнуң иези Бопун Сүрүн-ооловна Хомушку коммунизмниң тургузукчулары—бичии чаштарның кижизидилгезинче сагыш салбас, оларның өөредилгезиниң дугайында шуут уттуп алган. Ооң ужурунда школачы 3 уругнуң чаңгызы-даа 1974—1975 өөредилге чылында школага кирбээн. Тамара Саспыковна Хомушкунуң 10 харлыг оглу амдыгаа чедир өөренмейн турар.

Чаш кижи өспүшаан. Ол кандыг кижи болуп өзүп кел чыдарыл деп айтырыг Екатерина Хертек, Бопун Хомушку, Тамара Хомушку ышкаш иелерни хензиг-даа дүвүретпейн турары элдептиг, бичии уругларның чырыткылыг келир үези эки кижизидилгени чедип алыры ада-ие бүрүзүнүң хүндүлүг хүлээлгези.

Е. ТАКТАН,
Кызыл-Мажалык суурда милицияның уруглар өрээлиниң улуг инспектору.

Корум-чурум хайгыылчылары

Ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле улусчу дружиналарының ажыл-чорудулгазын улам сайзыраңгайжыдар дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1974 чылдың май 20-деги доктаалын амыдыралга боттандырып күүседир талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана көдээ Советтиң күүсекчи комитеди, «Искра» колхозта партком болгаш колхоз баштаар чери хемчеглерни ап, ук ажылды тодаргай уг-шиглиг чорудуп турар.

Чадаана көдээ Советтиң девискээринге хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, хулиганнаар, кижилерниң кадыынга аар кемдээшкиннерни чедирер, кемниг, аар херектерни үүлгедир фактылар моон мурнунда чылдарда көвей турган. Көдээ Советтиң девискээринге хөй-ниитиниң корум-чурум үрээшкиннерин болдурбас, оону эвээжедир талазы-биле айтырыгны Чадаана көдээ Советтиң күүскомунуң болгаш парткомнуң хуралдарынга каш удаа чугаалажып көрген.

Бир дугаарында бистиң эгелээн ажылывыс болза Чадаана көдээ Советтиң чанында дружина штавының кежигүннериниң, дружинниктерниң составын чаартып, күүскомнуң, парткомнуң каттышкан хуралдарынга хоойлу ёзугаар дүрүмчүдүп бадылаан болгаш дружинниктерниң байырлыг даңгыраан хүлээп алган. Ынчангаш амгы үеде бистиң дружина штавы тос коллективтен тургустунган, 93 кижи составтыг ажылдап турар. Ооң иштинде 25 коммунистер, 47 комсомолчулар болгаш активистер бар.

Дружина штавының составын чаартып, эде тургускан хүнден эгелээш, дружинниктерниң хүн бүрүде коллективтер аайы-биле дежурныйлап ажылдаар графигин тургускан бис. Ооң аңгыда дружина штавының ай санында кылып чорудар ажыл планын күүскомнуң болгаш партия комитединиң удуртулгазы-биле тургускаш, дружинниктерниң ниити хуралынга бадылап ап турар бис. 1975 чылдың майда бүгү дружинниктерниң слёдун Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң иштики херектер килдизиниң ажылдакчыларының киржилгези-биле эрттирген. Ол слётка дружинниктерниң хүлээлгелериниң болгаш эргелериниң дугайында семинарны база эрттирген.

Дружина штавы корум-чурум үрээшкиннерин болдурбас дээш чогуур хемчеглерни ап чорып турар. Кудумчуларга болгаш бажыңнарга корум-чурум үрээшкиннерин, хулиган болгаш кем-херек үүлгедиглерин болдурбас сорулга-биле хүндүскү дежурныйлаашкынны, дүнеки рейдилерни кылыр чорудуп турар. Дежурныйлаашкын болгаш рейди үезинде таваржып, туттурган эзирик ийи-чаңгыс кижилерни тудуп хоругдавайн, бажыңнарынга серген алыр дугайында чагыг-сүмени бергеш чорудуп, каржы хулиган херек кылыр хире чамдык кижилерге хамаарыштыр хемчегни дораан ап турар бис. Эзирик чораан кижини анаа-ла салбайн турар бис, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң 1966 чылдың июль айда арагачыларга хемчег онаар дугайында доктаалынга үндезилээш, кедергей эзирээни, хөй-ниити черлеринге эзирик чорааны дээш 3-тен 10 рубль чедир торгаалга киирип берип турар.

Автотранспрот аварияны болдурбас хемчеглерниң талазы-биле гаражтан ажылче үнер болгаш гаражка ажылдап келген чолаачыларның эзиригзээрин хынаар тускай комиссия ажылдап турар. Машиналарның рейстен келгенин болгаш гаражка автомашинаны тургусканын тодаргайлап, чурум хажыткан, график үрээн чолаачыларның чылдагаанын илереткеш, хемчээн ап турар. Ооң түңнелинде бо чылын бистиң көдээ Советтиң девискээринге автоавария болбаан, а автомашиналарының эдилели экижээн.

Ниитиниң болгаш хамаатыларның хууда өнчүзүн оорлаар чорукту болдурбас сорулга-биле малчыннар арызынга, хойжу бригадаларга, фермаларга дежурныйлаашкынны болгаш дүнеки рейдилерни организастап, өске черлерден келген кижилерни хайгаарап, чаңгыл малдарны учётка алгаш, хыналдазын кылып, сайгарып турар. Келген билдинмес кижилерни тодаргайлап турары чаңчыл апарган. Оон аңгыда Советтиң девискээринде болуп эртип турар бүгү хемчеглер (куда, уруг дою, орнукшудулга, байырлалдар дээш өскелер-даа) дружинниктерниң киржилгези-биле эртип турар.

Мындыг хемчеглерни ап чоруткаының түңнелинде Чадаана көдээ Советтиң девискээринде кемниг херек үүлгедиглери болгаш хөй-ниитиниң корум-чурум үрээшкиннери дыка эвээжээн. Эрткен 1974 чылдың 6 айларында маңаа 6 кемниг херек үүлгедиглери болган болза, бо чылдың 7 айларында 3 чедир кызырылган.

Ниитиниң корум-чурумун камгалап, көдээ Советтиң девискээринге үлегерлиг корум-чурум дээш ак сеткилдиг ажылдап, боттарының хостуг үе-шагының дыка хөйүн ол чаагай херекке бараалгадып чоруур кижилер бистиң дружинниктеривис арасында эвээш эвес. Оларга хамыктың мурнунда Сарыглар Суланы, Борбак-Казы Моңгушту, Даңзы Кужугетти, Чирзан Моңгушту, Чечекмаа Саяны, Тамара Моңгушту, Николай Калдар-оолду, Кавай-оол Куулары, Семис-оол Тюлюшту болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Ниитиниң корум-чурумунуң бо идепкейлиг хайгыылчылары чүгле дежурныйлаашкынның үспейн, эки эрттирип турар эвес, харын корум-чурум хажыдыкчыларын илередиринге, чагып сургаарынга база идепкейлиг киржип турар. Бир эвес оларның дузазы херек апаар болза, бистиң активчилеривис дүн-хүн дивейн боттарының хүндүлүг хөй-ниитичи даалгазын күүседип кириптеринге беленнер.

Партия организациязының, көдээ Советтиң күүскомунуң удуртулгазы-биле улусчу дружина штавы болгаш ооң дружинниктери мындыг ажылдарны чорудуп турза-даа, хөй-ниитиниң корум-чурумун хажыдар, арага-дарыже хандыр, оорлаар болгаш хулиганнаар чоруктар, харын-даа аар кем-херектер үүлгедир ийи-чаңгыс кижилер Чадаана көдээ Советтиң девискээринде ам-даа бар. Бо чылдың 7 айларында аар үш кем-херек үүлгедии болганын үстүнде демдеглэдивис. Оларны шуптузун дружинниктерниң киржилгези-биле илереткен болгаш истелге органнарынче киирглээн. Тодаргайлаарга мындыг:

Карапаа Ховалыг, Биче-оол Моңгуш олар баш удур дугуржуп алгаш, 1975 чылдың март 23-түң дүнезинде Шиви-Кудуруу фермазындан 15 моллургаы оорлааш, туттурганнар. Олег Моңгуш дээрзи 1975 чылдың апрель 11-де эзиртир арагалап алгаш, Бажың-Алаак ортумак школазының 13 соңгазын буза шаапкаш, аар хулиганнаан херек үүлгеткени-биле буруудаттырган. Михаил Ховалыг арага-дарыга суңдулуг кижи турган. Ол 1975 чылдың май 23-те арагалап алгаш, назы четпээн уругну күштээн болгаш ооң кадыынга хора чедирген. Ол дуржок кижи амгы үеде эрге-чагырга органнарында истелгеде турар. Ол ышкаш ам-даа арага-дары ижерин кагбайн чоруур, хөй-ниитиниң корум-чурумун хажыдарынче суңдулуг Өпей-оол Сат, Сээчи Ооржак, Хөөкүй-оол Ооржак, Саар Ондар, Ичин Ооржак, Зинаида Саая, Саара Иргит дээш өске-даа ындыг кижилер бар.

Корум-чуруму кошкак ындыг кижилерни көдээ Совет болгаш хөй-ниити организациялары, улусчу дружина хайгааралга ап, оларны эде кижизидеринче кичээнгейни салып турар. Үстүнде ады үнген кижилер хөй-ниитиниң деткимчезинге даянып, боттарының арын-нүүрүн бодангаш, эттинип чазалыр дээрзинге идегеп турар бис. Бо талазы-биле хөй-ниити организацияларында дуржулга-даа, күш-даа бар, эттинип чазалган кижилерниң үлегер-чижээ-даа бар. Мурнунда чазыглар кылып чораш, хөй-ниитиниң эш-өөрүнүң дузазы-биле эттингеш, ам колхоз бүдүрүлгезинде эки ажылдап турарлар бисте бар дээрзин сеткил ханып демдеглеп турар бис.

Дружинниктерниң ажылынга «Искра» колхозтуң баштаар чери материалдыг болгаш моральдыг улуг дузаны чедирип турарын демдеглээри чугула. Чижек кылдыр көргүзерге безин, чоокта чаа болган колхозчуларның ниити хуралынга идепкейлиг 15 дружинниктерге өртектиг белектер тывыскан, ам эки ажылдаан 2 дружинникти Саян-Шушенск ГЭС тудуунче экскурсиялап чораан. Ындыг хемчеглерни моон соңгаар-даа боттандырары көрдүнген. Ажыл шагындан дашкаар доктаамал дежурныйлааны дээш немелде шөлээни азы төлевирни дружинниктерге тывсып турар.

«Искра» колхозтуң ажылчы-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш чарышка кириштиңшаан, ажыл-агый талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш демисежип турар. Колхоз 9 айларда күрүнеге сүт садарының планын ам безин 107 хуу, эът садарынын —117 хуу, дүк садарының чыл планын 90 хуу күүседип алган. Бистиң дружинниктеривис хөй-ниитиниң корум-чурум камгалалын экижидип тургаш, колхозчу ажыл-ишчилерниң үре-түңнелдиг ажылдаарынга дузалаарын оралдажыр.

Ш. ООРЖАК.

Чадаана көдээ Совет девискээринде улусчу дружина штавының начальниги.

Суд залындан

ООРЛАРНЫ ШИИТКЕН

Юрий Валентинович Гуров, Валерий Константинович Овсянников олар 22 харлыг, 9 болгаш 10 класстарны дооскан. Гуров сөөлгү үеде алгы заводунга токарьлап, а Овсянников эът комбинадынга соодукчулар тургузар машинист боор ажылдап турганнар. Олар 16 харлыг тургаш, 1969 чылда хамаатыларның хуузунда өнчүзүн оорлааны дээш шииттирген, хуусаа бетинде шенелде-биле хосталганнар. Ынчалза-даа олар эттинип алырының шын оруунче кирбээннер. Гуров 1971 чылда, Овсянников 1972 чылда күрүне, хөй-ниити өнчүзүн оорлааны дээш база катап шииттиргеннер.

Ол амдажаан оорлар Владимир Владимирович Бобров дээр аныяк эрни эвилелдеп алгаш, Михаил Михайлович Макаровтуң бажыңынга хоргалап туруп алганнар. Аңаа арагалап чоруп тура, 1974 чылдан бээр хамаатыларның хуузунда база күрүне, хөй-ниитиниң өнчүлерин чеди удаа оорлааннар. 1974 чылдың май айда Гуров биле Бобров политехникумдан үн улгаттырар аппаратты, магнитофонну, кометаны, ол чылдың август айда Гуров, Макаров олар алгы заводундан 175 рубль өртектиг автомашина кезектерин оорлааш, Гуровтуң кожазы Петуховка 50 рубльге садып ажыглаан. Петухов оорлаан машина кезектерин биле тура садып алган, милиция органы аңаа удур кеземче херээн оттургаш, херекти шын эвес черге соксаткан.

1974 чылдың октябрь болгаш ноябрь айларда Гуров, Овсянников, Макаров олар хоорай чурттакчыларының кладовкаларын үжеп-чиндип чоруп тургаш, Макушинниң магнитофонун, дүрер орунун, унтыларын, Акбатурованың удуур тулувун оорлааннар. 1975 чылдың январь айда Гуров биле Бобров алгы заводунуң электри цегиден электри өрүмүн, радиоприемникти оорлаан. 1975 чылдың февраль айда Гуров, Овсянников-биле кады «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжышкынында «Колос» дээр Культура бажыңындан үн улгаттырар аппарат, «Сельхозтехника» каттыжышкынындан хемчээшкин приборун оорлаан.

Үстүнде кижилерниң кеземче херээн Кызыл хоорайның улус судунуң ажык хуралынга көргеш, Ю. В. Гуровту, В. К. Овсянниковту 5—5 чылдарда, М. М. Макаровту 3 чылда, В. В. Бобровту 2 чылда хосталгазын казып шииткен. Ынчаарга Макаров биле Бобровтуң мурнунда шииттирип чорбааның база оларның эки характеристикаларын барымдаалааш, оларның өске кижилерниң салдарынга алыскаш оорлаашкынга киришкенин өөренип көргеш, суд Макаровка хамаарыштыр РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1970 чылдың июнь 12-деги Чарлыында «Күш-ажылга ылап-ла ажылдатпышаан, хосталгазын казып шиидер дугайында» чүүлүн херегләэш, ону үш чылда улус ажыл-агыйының тудуунга ажылдаары-биле чоруткан. А Бобровка хамаарыштыр РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 44 чүүлүн херегләэш, 2 чылда хосталгазын казыыр шиидкелин шенелде-биле солаан. Судтуң шиидкелин аңаа олурган чон чүүлдүгзүнген.

Ынчалза-даа оор чүвени биле-тура садып алган Петуховка удур оттурган кеземче херээн ара соксатканының ужуру билдинмейн турар. Чүге дээрге оор чүвени биле-тура садып алган кижилерге кеземче харысаалгазы хүлээдирин РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 208 чүүлүнде көрүп турар болгай. Ону ынчаар көрбейн, харын-даа 50 рубль-биле Петуховтуң садып алганы машина кезектерин аңаа эгиткеш, оорлардан 175 рубльди төлеттирген. Ынчангаш Петуховтуң харысалгага хүлээвейн барганы чөптүг эвес боор турар.

Б. БЮРБЮ.

Бөгүн «Тувинская правдада»

● «Тувинская правданың» үнүүшкүннүг редакциязы Кызыл районда». Бөлүк материалдар.

● «Тараа —бистиң байлаавыс». «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң директору, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады О. Чуеваның чүүлү.

● «Кичээнгей кымны-даа ойбаан». Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зиниң партбюро секретары В. Стрельникованың чүүлү.

● «Хөй ажыл-херектиң эгелекчизи». Республика эмнелгезиниң хереэженнер чөвүлелиниң даргазы М. Симакованың чүүлү.

● «Хоойлунуң негелделеринге чөрүштүрүп болбас». Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң оргкилдизиниң инструкторы И. Ешенконуң чүүлү.

● Иштики, даштыкы болгаш спортчу информациялар.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 11-ДЕ

МОСКВАДАН

11.15—«Горький — ажылчын ангының ыраажызы». 1-ги дамчыдылга.
12.15—«Социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазы». Польша Улус Республика.
12.45— Уругларга фильм. «Өлүм чок Кащей».

КЫЗЫЛДАН

13.45—«Күскү кудалар». Уран-чечен фильм.
15.00—«30 чылдарның ырлары». (Делгем орук-биле). Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

15.40—«Кадыг порода». Уран-чечен өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги сериязы.
16.45— Электрилиг хөгжүм херекселдериниң В. Мещеринге удурткан ансамблиниң концерти. Өңнүг.
17.30—«Үе». Информастыг программа.
18.00—«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы. «Эндшпиль».
18.30—Телекөрүкчүлерниң айтырыгларынга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү В. Г. Афанасьев харыылаар.
17.00— Олимпий оюннарының футболга шилилге маргылдаазы. ССРЭ биле Исландияның шилиндек командаларының оюну. 2-ги таймы. Өңнүг.
19.45—«Спортлото» тиражы.
19.55—«Кадыг порода». Уран-чечен өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги сериязы.

КЫЗЫЛДАН

20.50— Телемедээлер.
21.00—«Күскү пастораль». Документалдыг фильм.
21.10—«Бистиң планетавыс». Дамчыдылга.
21.30—«Ынакшыл дугайында ырлар». Фильм-концерт.
21.40— Телемедээлер.
21.55— Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

22.00— Эфирде—«Чалыы назын». «Планетаның аңыяктары».
22.30—««Шыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы. «Эндшпиль».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3-7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 5—10, өске арттарынга 12—17 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3-7 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Күзээр болгаш чурттаар» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.
«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.10, «Шынчы өңнүк Санчо» 10.30, 14.00, 15.40, «Аас-кежиктиг бол, Мануэла» 12.10, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Одиссейниң ужурадлары» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Даш дээр адаанда» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Холунда оттуг аъттыг кижи» 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

Д. Д. Кыргыска Кызылдың КАИ-зиниң 1970 чылдың май 12-де тывысканы IРО сериялыг, № 108537 чолаачы шынзылгазы читкен төлээде, ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ·
Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 31-75, харысаалгалыг секретарьның 23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлегүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫГ № 224.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкыны талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00903.